

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาตามหลักคิด ทฤษฎี ตลอดจนเอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิด หลักการเกี่ยวกับการบริหารและการบริหารสถานศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการบริหาร
 - 1.2 ความหมายของการบริหารการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา
 - 1.3 ขอบเขต / ภารกิจในการบริหารและจัดการสถานศึกษา
 - 1.4 แนวคิด หลักการเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ
 - 1.4.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ
 - 1.4.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ
 - 1.4.3 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ
 - 1) การพัฒนาหลักสูตร
 - 2) การจัดการเรียนการสอน
 - 3) การนิเทศการศึกษา
 - 4) การวัดผลและประเมินผลการศึกษา
2. แนวคิด หลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.1 ความหมายของการศึกษาและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.2 ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.3 ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1
3. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.1 พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.2 ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.3 แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)
 - 3.4 การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา
 - 3.5 นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 3.6 การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการการศึกษาในสถานศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด หลักการเกี่ยวกับการบริหารและการบริหารสถานศึกษา

1.1 ความหมายของการบริหาร

เยาวยา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 11) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลปะ เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับคน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ การจัดการ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การบริหารเป็นการประสานงานการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

สมยศ นาวิการ (2544, หน้า 18) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการดำเนินงานของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2545, หน้า 3) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญคือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำและการควบคุม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 42) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงาน หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่จะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยการใช้กระบวนการบริหารได้แก่ การวางแผน การอำนวยการ การประสานงาน การติดต่องาน การประเมินผล การปฏิบัติงาน เป็นต้น

สุนทร โคตรบรรเทา (2551, หน้า 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานกับคนและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์การ

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้สำเร็จบรรลุเป้าหมาย โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร ได้แก่ การวางแผนการอำนวยการ การประสานงาน การติดต่องาน การประเมินผล การปฏิบัติงาน เป็นต้น

1.2 ความหมายของการบริหารการศึกษาและการบริหารสถานศึกษา

การบริหารการศึกษา

เยาวยา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 13) ให้ความหมายของคำว่า ความพยายามที่จัดดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาอันได้แก่ โรงเรียน หลักสูตร ครู นักเรียน วัสดุ อุปกรณ์ตำราเรียน และอาคารสถานที่ เป็นต้น ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความพยายามที่จะจัดดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวกับการศึกษา โดยให้มีผลผลิตคือผู้เรียนที่มีคุณภาพในที่สุด

ภาววิดา ธาราศรีสุทธิ (2542, หน้า 6 อ้างอิงใน ชัยรัตน์ ฌิวชัยภูมิและคณะ 2551, หน้า 10) ให้ความหมายของคำว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคน ร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้านนับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดย กระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจน เทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปถูกต้องตามเป้าหมายและสังคมที่ตนดำเนิน ชีวิตอยู่

หวน พินธุพันธ์ (2548, หน้า 2) ให้ความหมายของคำว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และเป็นคนดี

ชัยรัตน์ ฌิวชัยภูมิและคณะ (2551, หน้า 11) ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร การศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ ทักษะคิด พฤติกรรม ค่านิยม หรือคุณธรรม ทั้งในด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิก ที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผน และไม่เป็น ระเบียบแบบแผน

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา คือ กระบวนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลาย คนรวมกันพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมให้มีความรู้ความสามารถ มีการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีเป็นที่ยอมรับของสังคม และดำเนินชีวิตอยู่สังคมได้อย่างมี ความสุข

การบริหารสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นองค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาชน ให้มีความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชน ผู้บริหาร สถานศึกษาจะต้องมีความสามารถอย่างเพียงพอต่อการบริหารสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพสำหรับประชาชนด้วย

การบริหารสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ปฏิบัติตาม นโยบายของแต่ละสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่ได้กำหนดไว้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายสถานศึกษาไว้ว่า สถานศึกษา หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียน วิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 8) กล่าวไว้ว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีจะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงาน

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิและคณะ (2551, หน้า 11) ให้ความหมายของคำว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง ภารกิจหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง ภารกิจหลักหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

1.3 ขอบเขต / ภารกิจในการบริหารและจัดการสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาระดับปฏิบัติการที่สำคัญที่สุด ผลของการจัดการศึกษาจะเป็นเช่นใดนั้นขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติงานของสถานศึกษา สถานศึกษามีขอบเขตภารกิจในการบริหารและจัดการสถานศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลไว้ 4 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

1.3.1 การบริหารวิชาการ

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ

คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น

(2) เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้

มาตรฐาน และมีคุณภาพสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินคุณภาพจากหน่วยงานภายนอก

(3) เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้อันสนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

(4) เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

2) มีขอบข่ายภารกิจดังนี้

- (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- (3) การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
- (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- (5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- (6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
- (7) การนิเทศการศึกษา
- (8) การแนะแนวการศึกษา
- (9) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- (10) การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
- (11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
- (12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่ บุคคล ครอบครัว

องค์กรหน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.3.2 การบริหารงบประมาณ

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณอย่างเป็นอิสระ คล่องตัวโปร่งใสตรวจสอบได้

- (2) เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ
- (3) เพื่อให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มีประสิทธิภาพ

2) มีขอบข่ายภารกิจดังนี้

(1) การจัดทำและเสนอขอของบประมาณ การวิเคราะห์และพัฒนา นโยบายทางการศึกษาจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมของงบประมาณ

(2) การจัดสรรงบประมาณ การเบิกจ่าย การอนุมัติงบประมาณ การโอนเงินงบประมาณในสถานศึกษา

- (3) การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล รายงานผลการใช้เงิน ผลการดำเนินงาน
- (4) การระดมทรัพยากร การจัดการทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษาการจัดการรายได้และผลประโยชน์ กองทุนกู้ยืม สวัสดิการเพื่อการศึกษา
- (5) การบริหารการเงิน การเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงินการนำส่งเงิน การกันเงินไว้เบิกเหลือมปี
- (6) การบริหารบัญชี การจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินการจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
- (7) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา การจัดหาพัสดุ การกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะ และการจัดซื้อจัดจ้าง การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

1.3.3 การบริหารงานบุคคล

1) วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้อง รวดเร็ว เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
- (2) เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบ ให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
- (3) เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา ปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพโดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ
- (4) เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ

2) มีขอบข่ายภารกิจดังนี้

- (1) การวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่ง การวิเคราะห์วางแผนอัตรากำลังคน การขอเลื่อนตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษา และวิทยฐานะของข้าราชการครู
- (2) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการ เป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา กรณีได้รับมอบอำนาจจาก อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา การจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว การแต่งตั้ง ย้าย โอน ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การบรรจุกลับเข้ารับราชการ การรักษาราชการแทน และรักษาการในตำแหน่ง

(3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การเลื่อนขั้นเงินเดือนครูและบุคลากรทางการศึกษา การเพิ่มค่าจ้างลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีถือจ่ายเงินเดือน เงินวิทยฐานะและค่าตอบแทนอื่น ทะเบียนประวัติ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ การขอมีบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ งานขอหนังสือรับรอง ขออนุญาตไปราชการต่างประเทศ ขออนุญาตลาอุปสมบท ขอพระราชทานเพลิงศพ การลาศึกษาต่อ การยกย่องเชิดชูเกียรติ และให้ได้รับเงินวิทยพัฒนา การจัดสวัสดิการ

(4) วินัยและการรักษาวินัย กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง ความผิดวินัยร้ายแรงการอุทธรณ์ การร้องทุกข์ การสร้างเสริมและการป้องกันการกระทำผิดวินัย

(5) งานออกจากราชการ ให้ออกจากราชการกรณีไม่พันทดลองปฏิบัติราชการหรือไม่ผ่านการเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้มต่ำกว่าเกณฑ์ ก.ค.ศ. กำหนด การออกจากราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป การให้ออกจากราชการไว้ก่อน การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการนาน หรือเหตุทดแทน กรณีมีมลทินมัวหมอง กรณีได้รับโทษจำคุกโดยคำสั่งของศาล หรือรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

1.3.4 การบริหารทั่วไป

1) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

(2) เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ผลงานของสถานศึกษา ต่อสาธารณชนจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธา และให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

2) มีขอบข่ายภารกิจดังนี้

- (1) การดำเนินงานธุรการ
- (2) งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษา
- (3) การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- (4) การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
- (5) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
- (6) งานเทคโนโลยีสารสนเทศ

ทั่วไป

- (7) การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร บริหาร
- (8) การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- (9) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
- (10) การรับนักเรียน
- (11) การส่งเสริมประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย
- (12) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- (13) การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
- (14) การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
- (15) การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชนองค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
- (16) งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
- (17) การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน
- (18) งานบริการสาธารณะ
- (19) งานที่ไม่ได้ระบุในงานอื่น

1.4 แนวคิด หลักเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

1.4.1 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการที่ถือว่าเป็นหัวใจหลักสำคัญของการบริหารการศึกษา หรือการบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้

กิติมา ปริดีดีลิก (2532, หน้า 47 อ้างอิงใน พระมหาชนแดน สมบุตร 2548, หน้า 23) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาหรือโรงเรียนที่เกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพสูงสุด

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 6) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารงานด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิและคณะ (2551, หน้า 9) การบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาให้มีคุณภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้การสนับสนุนในด้านนี้อย่างต่อเนื่อง

จันทรานี สงวนนาม (2551, หน้า 148) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินการจัดกิจกรรมทางการศึกษาทุกชนิดเพื่อสนับสนุนปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงสุดเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนและให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้การสนับสนุนในด้านนี้อย่างต่อเนื่อง

1.4.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ มีนักวิชาการได้ให้คำอธิบายไว้ดังนี้ กิติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 47 อ้างอิงใน พระมหาชนแดน สมบุตร 2548, หน้า 28) ได้กล่าวว่า งานวิชาการมีความสำคัญเพราะเป็นงานหลักของโรงเรียนทุกประเภท ซึ่งได้มาตรฐานหรือคุณภาพการศึกษามักจะได้รับการพิจารณาจากผลงานวิชาการเป็นสำคัญ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 1) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการจัดโปรแกรมการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษาและเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษาซึ่งอาจจะเกี่ยวข้อง โดยทางตรงหรือทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น

จันทรานี สงวนนาม (2551, หน้า 148) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาและเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารสถานศึกษา ที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ส่วนการบริหารงานด้านอื่น ๆ นั้น แม้จะมีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่ก็เป็นเพียงส่วนส่งเสริมสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการบริหาร จะต้องสนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิ และคณะ (2551, หน้า 17) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมในสถานศึกษา โดยเฉพาะการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักและเป็นตัวชี้วัดความสามารถและความสำเร็จของผู้บริหาร

สมาน อัครภูมิ (2551, หน้า 271) ได้กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้พันธกิจการบริหารด้านวิชาการ โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอน และการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุความหมายการศึกษาที่กำหนดไว้

กล่าวโดยสรุปคือ การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญในฐานะที่เป็นงานหลักของสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกฝ่ายทุกระดับต้องร่วมมือกันดำเนินการและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อมาตรฐานและคุณภาพทางการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกคน ซึ่งมาตรฐานหรือคุณภาพการศึกษามักจะได้รับการพิจารณาจากผลงานวิชาการเป็นสำคัญ

1.4.3 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่ช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมาตรฐานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้เสนอขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

อุทัย บุญประเสริฐ (2538, หน้า 82 อ้างอิงใน พระมหาชนแดน สมบุต 2548, หน้า 29) ได้เสนอขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการไว้ดังนี้

1. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้
2. การจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร
3. กิจกรรมนักเรียนและการบริหารกิจกรรมนักเรียน
4. สื่อการเรียนการสอนและกิจกรรมห้องสมุด
5. การวัดผลและประเมินผลการเรียน
6. การนิเทศการศึกษาและพัฒนาวิชาชีพบุคลากรวิชาการ

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 9) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

1. การบริหารหลักสูตร
2. การบริหารการเรียนการสอน
3. การบริหารการประเมินผลการเรียน
4. การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา
5. การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ

6. การบริหารการวิจัยและพัฒนา
7. การบริหารโครงการทางวิชาการอื่น ๆ
8. การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ
9. การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา

รุจิรี ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม (2545, หน้า 58-76) ได้กำหนด

กิจกรรมหลักที่เป็นขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
2. การวิจัยในชั้นเรียน
3. การสอนซ่อมเสริม
4. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
5. การนิเทศภายในสถานศึกษา
6. การประกันคุณภาพการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33-34) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงาน

วิชาการ ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร

หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 3-4) ได้อธิบายว่า ขอบข่ายของงานวิชาการจะประกอบด้วยงานดังต่อไปนี้

1. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ
2. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน
3. การจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน
4. การวัดและประเมินผล

จากขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ จะเห็นว่าแต่ละสถานศึกษาจะมีจำนวนขอบข่ายในการบริหารไม่เท่ากัน แต่จะมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งงานหลักที่แต่ละสถานศึกษาจะต้องดำเนินการเหมือนกันเพียงไม่กี่ด้านเท่านั้น

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการมีขอบข่ายของการบริหารงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาในสถานศึกษาที่ครอบคลุมงานดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร
2. การจัดการเรียนการสอน
3. การนิเทศการศึกษา
4. การวัดผลและประเมินผลทางการศึกษา

1) การพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียนไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมาย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

วนิดา นาคอ่อง (2544, หน้า 7) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ว่า หมายถึง การจัดให้มีการส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาหลักสูตรแผนการสอน คู่มือครู เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตร โดยจัดให้มีเอกสารหลักสูตร ให้มีการฝึกอบรมให้มีการประชุมการวางแผนนำหลักสูตรไปใช้ก่อนเปิดภาคเรียน การติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยการบันทึกการสอน การพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับนักเรียนและท้องถิ่น การประเมินผลด้านการนำหลักสูตรไปใช้ในรูปคณะกรรมการโรงเรียน

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 21) ได้กล่าวว่า หลักสูตร เป็นข้อความที่กล่าวถึงทิศทางหรือแนวทางในการจัดการศึกษา และใช้เป็น “หลัก” ในการกำหนดหลักสูตร เช่นเดียวกับหลักการสอนที่ใช้ “หลัก” ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 25) กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมาย 3 ประการ คือ

1. หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามที่มุ่งหมายไว้
2. หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษา โดยมีปัจจัยนำเข้า (input) ได้แก่ ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (process) ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน ผลผลิต (output) ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น
3. หลักสูตรเป็นแผนการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นเป้าหมายที่ต้องการ

วารินทร์ แก้วอุไร (2549, หน้า 36) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตร เป็น การจัดทำหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น

กูด (Good, 1973, pp. 157 อ้างอิงใน ฆนัท ธาตุทอง 2550, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ความหมาย คือ 1) การปรับปรุงหลักสูตร และ 2) การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดยการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ความเหมาะสมกับโรงเรียน หรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน หลักสูตร วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล โดยจัดให้มีการปรับปรุงหลักสูตรทั้งระบบติดต่อกันไป หรือปรับปรุงโปรแกรมการศึกษาให้เหมาะสม สำหรับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหมายถึง การดัดแปลงให้แตกต่างออกไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ฆนัท ธาตุทอง (2550, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาหลักสูตรไว้ การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับ แต่ง เสริม เต็มต่อหรือการดำเนินงานอื่น ๆ เพื่อให้ได้ มาซึ่งความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

ฮิลดา ทาบ่า (Hilda Taba, 1962, pp 454 อ้างใน อนุวงศ์ศิริ วิชาลัย 2550, หน้า 25) ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เดิมให้ได้ผลยิ่งขึ้นในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหา วิชาการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลเพื่อให้จุดมุ่งหมายที่กำหนดบรรลุผล การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจะเป็นการ

เปลี่ยนแปลงทั้งหมดตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วน โดยไม่เปลี่ยนแปลง แนวความคิดพื้นฐานและรูปแบบของหลักสูตรเดิม

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2550, หน้า 5-6) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารเป็นรูปเล่มที่ได้จัดเตรียมไว้ เพื่อนำไปจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษาและเบื้องหลังของการจัดทำหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารนั้นเกิดจากการวางแผน ระดมความคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและได้นำความคิด ความรู้ ประสบการณ์ และความคาดหวังที่ต้องการจะให้เกิดกับผู้เรียนในระดับใดระดับหนึ่ง มาวางแผนจัดประสบการณ์โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและครอบคลุมทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะพึงประสงค์ เพราะฉะนั้น หลักสูตรจึงมีความหมายครอบคลุมทุกลักษณะ กล่าวคือ

1. หลักสูตร คือ จุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุผล
 2. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาหรือรายวิชาที่โรงเรียนกำหนดไว้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนในระดับใดระดับหนึ่ง
 3. หลักสูตร คือ แผนงานหรือโครงการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เป็นเอกสารหลักฐานสำคัญหรือเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่ผู้เกี่ยวข้องต้องนำไปปฏิบัติ
 4. หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่สถานศึกษาจัดให้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกด้านตามศักยภาพและโอกาสการเรียนรู้ของแต่ละคน
 5. หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียนที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาให้เป็นคนที่มีคุณภาพตามที่คาดหวัง
 6. หลักสูตร คือ สิ่งที่เกิดการเรียนรู้โดยที่ครูหรือสถานศึกษาไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่ได้ตั้งใจแต่เกิดจากบรรยากาศการอยู่ร่วมกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลระหว่างกลุ่ม ค่านิยม เจตคติ ทั้งในตัวผู้เรียนและครูผู้สอน เช่น วัฒนธรรมการกวดวิชา รังเกียจสีผิว การชมเชย วัฒนธรรมการตรงต่อเวลาที่เราเรียกว่า “หลักสูตรแฝง” (Hidden Curriculum)
- ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิและคณะ (2551, หน้า 23) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง การพัฒนาเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตรและการส่งเสริมให้ครูได้ศึกษา วิเคราะห์หลักสูตร โดยจัดให้มีเอกสารหลักสูตร ทั้งนี้ อาจทำโดยการฝึกอบรม การประชุมวางแผน ตลอดจนมีการประเมินและติดตามผลด้านการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อนำมาปรับปรุงต่อไป

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การส่งเสริมให้ครูได้ศึกษา วิเคราะห์หลักสูตร โดยจัดให้มีเอกสารหลักสูตร จัดให้มีการฝึกอบรม การประชุมวางแผน ตลอดจนมีการประเมินและติดตามผลด้านการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อนำมาปรับปรุง การพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับนักเรียนและท้องถิ่น

ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2550, หน้า 7) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตร คือ เครื่องมือของรัฐที่ใช้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และพัฒนาคนให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตร เป็นเครื่องกำหนดมาตรฐานการศึกษาที่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา จะต้องจัดการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนด
3. หลักสูตร เป็นเอกสารของทางราชการที่กำหนดแนวทางปฏิบัติให้แก่ครูและผู้บริหารสถานศึกษา หรือสถาบันการศึกษาที่จะจัดประสบการณ์การเรียนการสอน หรือการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน
4. หลักสูตร เป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติในการพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองของแต่ละประเทศ ซึ่งจะทำให้คนในประเทศนั้นมีคุณภาพ
5. หลักสูตรที่ดีย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตได้ จะพบว่าเมื่อมีการใช้หลักสูตรระยะหนึ่ง จะต้องเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงหลักสูตรตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

หน้าที่ของผู้บริหารในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษานับว่ามีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่ต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีผู้ให้แนวทางการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 9 – 10) ได้ให้หลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรดังนี้

1. การวิเคราะห์หลักสูตรแก่นกลางระดับประเทศ
2. การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้
3. การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
4. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้

รุจิรั ภู่อาระ และจันทรานี สงวนนาม (2545, หน้า 61-67) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้

1. การศึกษาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและการจัดระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องศึกษาสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งเป็นองค์ความรู้เดิมโดยจะต้องนำมาจัดให้เป็นระบบและมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นรายวิชาและช่วงชั้น โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 ซึ่งสถานศึกษาจะต้องทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ตลอดจนต้องคำนึงถึงความพร้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดทำคำอธิบายรายวิชาตามหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตจริงในชุมชน แทนการเรียนรู้จากสิ่งที่ไกลตัว สาระการเรียนรู้มีทั้งสิ้น 8 กลุ่มสาระที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหา ตลอดจนการเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ ศักยภาพพื้นฐานในการคิด การทำงานและการพัฒนาตนเอง

2. พัฒนาระบบการเรียนรู้ การพัฒนาระบบการเรียนรู้หรือที่เรียกว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการเรียนของผู้เรียนและวิธีการสอนของครู ซึ่งครูจะต้องสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้ควบคุมดูแล เป็นการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักวิจคิด วิธีการดำเนินชีวิต และมีทักษะในการเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้ การจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตรใหม่ จึงน่าจะมีหลักการและแนวปฏิบัติ ดังนี้ 1) เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง 2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ได้แสดงความคิดอย่างอิสระ สามารถสรุปและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้จากข้อมูลที่มี 3) นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูเป็นเพียงแหล่งข้อมูลหนึ่งจากหลาย ๆ แหล่งและเป็นผู้อำนวยการความสะดวกให้แก่ผู้เรียน 4) เน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับหลักการและทฤษฎี 5) เน้นวิธีการสอนจากการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบ 6) ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดมากกว่าการค้นหาคำตอบที่ตายตัวเพียงคำตอบเดียว 7) ถือว่ากระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญมากกว่าเนื้อหาเพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลเพียงพอที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ และ 8) ใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนรู้ร่วมกันและเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. สื่อการเรียนรู้ ผู้บริหารจะต้องจัดให้สถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอน เพราะสื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูและผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนได้สะดวกยิ่งขึ้น สื่อเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับครูผู้สอน เช่น เอกสารหลักสูตร คู่มือครูบันทึกการสอน และนอกจากนี้แหล่ง

การเรียนรู้ทุกรูปแบบ เครือข่ายการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ก็ถือว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น สื่อการเรียนรู้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนของคุณดำเนินไปด้วยดี ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีตามกระบวนการต่าง ๆ ที่หลักสูตรต้องการในปัจจุบันต้องยอมรับว่าผู้เรียนทุกคนต่างก็มีประสบการณ์เดิมอยู่แล้วความรู้ใหม่ ๆ ที่ผู้เรียนจะได้รับอาจมีมาได้หลายทางนอกจากครูและสื่อต่าง ๆ ดังกล่าว เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ คอมพิวเตอร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของครูที่จะสามารถจัดหามาใช้ และศักยภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน

4. การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตร การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ผลการประเมินจะช่วยให้ครูผู้สอนรู้ข้อบกพร่องหรือความก้าวหน้าของผู้เรียน ทำให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้เหมาะสมได้ กิจกรรมการประเมินผลการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้เป็น 3 ระดับ คือ

4.1 การประเมินผลระดับชั้นเรียน ครูผู้สอนจะต้องประเมินผู้เรียนในแต่ละรายวิชาเพื่อรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และควรทำอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

4.2 การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้นของสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อนำผลการประเมินไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น ในกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาจะต้องจัดให้มีการสอนซ่อมเสริมและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

4.3 การประเมินผลระดับชาติ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ข้อมูลที่ได้

จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและคุณภาพของการจัดการสถานศึกษาแต่ละแห่ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 , หน้า 36) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติสำหรับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม
4. การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการ การใช้หลักสูตรให้เหมาะสม
5. นิเทศการใช้หลักสูตร
6. ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. ปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 , หน้า 36) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบหลักสูตรแม่บทก่อนนำไปใช้ 2) การประชาสัมพันธ์หลักสูตร 3) การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร ได้แก่ ครูผู้สอน ผู้นิเทศการสอน และนักแนะแนวการศึกษา และผู้บริหาร การเตรียมความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ วัสดุในการสอน สื่อการสอนหลักสูตรใหม่ ๆ อาคารสถานที่ งบประมาณ ห้องสมุด และสถานที่ฝึกงาน 4) การจัดทำโครงการสอนหรือแผนการสอน 5) การตรวจสอบความพร้อมของผู้เรียน 6) การตรวจสอบการยอมรับจากสังคม และ 7) การจัดโครงสร้างของหน่วยงาน

2. ขั้นตอนการเกี่ยวกับหลักสูตร ได้แก่ 1) การประชุมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร 2) การปฐมนิเทศนักเรียน 3) การจัดทำคู่มือครู 4) การจัดทำตารางสอน 5) การจัดครูเข้าสอน 6) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และ 7) การฝึกงาน

เซเลอร์ อเล็กซานเดอร์ และ เลวิส (Saylor Alexander and Lewis, 1981, pp. 30 อ้างอิงใน สมันท์ ธาตุทอง 2550, หน้า 47-48) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย

1. การศึกษาตัวแปรต่าง ๆ จากภายนอก ได้แก่ ภูมิหลังของนักเรียน สังคม ธรรมชาติของการเรียนรู้ แผนการศึกษาแห่งชาติ ทรัพยากร และความสะดวกสบายในการพัฒนาหลักสูตรและคำแนะนำจากผู้ประกอบอาชีพ

2. การกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อการออกแบบหลักสูตร โดยนักวางแผนหลักสูตร และใช้ข้อมูลทางการเมืองและสังคมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ การออกแบบหลักสูตร

3. การนำหลักสูตรไปใช้ โดยครูเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสมของการสอน การวางแผนหลักสูตร รวมถึงการแนะนำแหล่งของสื่อการเรียนรู้โดยให้มีความยืดหยุ่นและมีอิสระแก่ครูและนักเรียน

4. การประเมินผลหลักสูตร ทำโดยครูเป็นผู้พิจารณาขั้นตอนการประเมินผล เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน โดยวางแผนหลักสูตรร่วมกันพิจารณาขั้นตอน การประเมินผลหลักสูตรซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลจะใช้เป็นพื้นฐานประกอบการตัดสินใจ เพื่อวางแผนในอนาคตต่อไป

ฮิลดา ทาบ่า (Hilda Taba อ้างอิงใน อนงค์ศิริ วิชาลัย 2550, หน้า 57-58) นักพัฒนาหลักสูตรหรือนักการศึกษาได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร โดยเริ่มต้นจากผู้เรียนและโรงเรียน ซึ่งมีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์หรือวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of Needs) โดยเชื่อว่าหลักสูตรควรเริ่มต้นจากการรวบรวมข้อมูลจากผู้เรียน โรงเรียนและชุมชน แล้วสรุปเป็นความต้องการและความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดจุดประสงค์เฉพาะ (Formulation of Objectives) หลังจากได้ข้อมูลความต้องการและความจำเป็นแล้ว จึงนำมากำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดมุ่งหมาย ซึ่งควรจะเป็น ความคิดรวบยอด เจตคติ วิธีการคิด อุปนิสัยและทักษะที่ควรจะมี

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) หลังจากกำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดมุ่งหมาย ในขั้นตอนที่ 2 แล้ว ขั้นตอนที่ 3 เป็นการเลือกเนื้อหาสาระ โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และความสามารถของผู้เรียน ที่มีหลักการที่น่าเชื่อถือได้และมีหลักการที่น่าเชื่อถือได้ และมีความสำคัญต่อการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 4 จัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization of Content) เนื้อหาสาระที่เลือกในขั้นตอนที่ 3 ยังต้องนำมาจัดเรียงลำดับความสำคัญ โดยคำนึงถึงความยากง่าย ความต่อเนื่อง ภูมิภาค ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 5 คัดเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาคัดเลือกเนื้อหาสาระและคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสม โดยสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 6 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experience) โดยพิจารณาถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่องจากประสบการณ์เดิม เป้าหมายสำคัญควรช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่า เพราะเหตุใดจึงต้องเรียนรู้ประสบการณ์นั้น และเป็นพื้นฐานต่อการศึกษของเขาต่อไปอย่างไร

ขั้นตอนที่ 7 กำหนดสิ่งที่ประเมินและวิธีการประเมินผล (Deleminaty what and ways to evaluate and of the ways and means of doing it) เป็นขั้นตอนการตัดสินใจว่าจะต้องตรวจสอบว่าเค้าโครงเนื้อหาสาระ กิจกรรมหรือหรือประสบการณ์การเรียนรู้ จุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดว่าจะใช้วิธีการและเครื่องมืออะไร

จากหลักการที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณา

การเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

4. สนับสนุนการเตรียมความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ เอกสารหลักสูตร คู่มือครูบันทึกการสอน วัสดุในการสอน สื่อการสอนหลักสูตรใหม่ ๆ อาคาร สถานที่ งบประมาณ ห้องสมุด และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
5. สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาได้รับความรู้ และความสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคลากรแห่งการเรียนรู้
6. จัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างมีระบบ
7. จัดทำโครงสร้างหลักสูตร กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และการจัดทำหน่วยการเรียนรู้
8. นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม
9. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร
10. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร พัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพของสังคม
11. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการสอนหรือประมวลการสอนในรายวิชาต่างๆขึ้นใช้เอง
12. จัดประชุมวิชาการเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน โดยนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียนมาปรับปรุงหรือเพิ่มเติมในวิสัยทัศน์ เป้าหมาย มาตรฐานการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตร พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ สนับสนุนให้บุคลากรได้รับความรู้ และมีความสามารถในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ การนิเทศภายใน ประเมินและติดตามผลการนำหลักสูตรสถานศึกษาที่

บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ อย่างมีระบบ จัดประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มวิจัยและพัฒนาการศึกษาได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลัก ทางดำเนินการดังนี้ คือ สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหรือบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจ พอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษา ตามขั้นตอนดังนี้

1. นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุงหรือเพิ่มเติม วิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรสถานศึกษา
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือ เพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหลักสูตรสถานศึกษาที่ ปรับปรุงหรือเพิ่มเติม
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือจัดทำสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ เพื่อพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นตามข้อ 2.
4. จัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เน้นความร่วมมือ ร่วมใจ ประโยชน์ใช้สอย เป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

2) การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นงานที่สำคัญและเป็นงานหลักของสถานศึกษา ซึ่งถือ ว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษา ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญและมีการพัฒนากระบวนการ เรียนรู้อยู่เสมอ ซึ่งได้มีนักวิชาการและงานวิจัยหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดการ เรียนการสอนไว้ดังนี้

กิติมา ปริติติติก (2532, หน้า 61 อ้างอิงใน ทักษิณ อารยะจารุ 2548, หน้า 31) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารที่ทำการจัดการเรียน การสอน มีการสอนที่ถูกต้อง ตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพ หลักที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนควรจัดทำความรู้และคุณสมบัติอื่น ที่ต้องการให้แก่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมเปิดโอกาสให้ผู้เรียน

วนิดา นาคอ่อง (2544, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง การปรับปรุงพัฒนางานที่เกี่ยวกับการเตรียมการสอน การจัดครูประจำชั้น ครูประจำวิชา ตามความเหมาะสม จัดครูเข้าสอนแทน การจัดทำตารางสอน การเยี่ยมชั้นเรียน การตรวจบันทึกการสอน การมอบหมายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดห้องเรียนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับนักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และใช้เทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 3) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และส่งเสริมการส่งเสริมการจัดทำหลักสูตร และโปรแกรมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ

ทักษิณ อารยะจารุ (2548, หน้า 32) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง ความพยายามของคนหนึ่งหรือหลายคน ที่จะจัดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลหนึ่งหรือหลายคนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้จัดต้องเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ พัฒนาความสามารถทางอารมณ์ สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิและคณะ (2551, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอน การปรับปรุงพัฒนางานที่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดทำแผนการสอน การมอบหมายงาน การจัดห้องเรียน และการนำผลการประเมินการเรียนการสอนไปปรับปรุงพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง หน้าที่ที่ผู้บริหารส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้สอนตามความเหมาะสม จัดครูเข้าสอนแทน การจัดทำตารางสอน การเยี่ยมชั้นเรียน การตรวจบันทึกการสอน การมอบหมายงานเป็นลายลักษณ์อักษร การจัดห้องเรียนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับนักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและใช้เทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสม เพื่อการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหาร

หน้าที่ของผู้บริหารในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อครูผู้สอนและผู้เรียน ผู้บริหารเป็นบุคคลหนึ่งที่จะต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามที่นักวิชาการได้ให้ความคิดเห็นดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2545 , หน้า 10 – 11) ได้ให้หลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การรวบรวม วิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
2. การกำหนด การเตรียมการ และการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์เครื่องใช้ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน
3. การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชาตามแนวคิดในปัจจุบันต้องการให้มีการประเมินผลการเรียนตามสภาพจริง
4. การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนการสอนแต่ละคน
5. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน หรือแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการเยี่ยมชั้นเรียน หรือการประชุมปรึกษากันเป็นระยะ
6. การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน โดยการนิเทศภายใน การพัฒนาบุคลากร การส่งเสริมด้านสื่อการเรียนการสอน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอกสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 36) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติสำหรับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่างๆให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

3. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่างๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกัน หรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 , หน้า 3) ได้กล่าวถึงการบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

1. การจัดสื่อการเรียนการสอน
2. การจัดห้องสมุด
3. การนิเทศการสอน

จันทราณี สงวงงาม (2551 , หน้า 3) ได้กล่าวถึงหลักการและแนวปฏิบัติไว้ดังนี้

1. เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ ได้แสดงความคิดอย่างอิสระ สามารถสรุปและสร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้จากข้อมูลที่มี
3. นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ ครูเป็นเพียงแหล่งข้อมูลหนึ่งจากหลาย ๆ แหล่ง และเป็นผู้อำนวยการความสะดวกให้แก่ผู้เรียน
4. เน้นการปฏิบัติที่ควบคู่ไปกับหลักการและทฤษฎี
5. เน้นวิธีการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบ
6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดมากกว่าการค้นหาคำตอบที่ตายตัวเพียงคำตอบเดียว

7. ถือว่ากระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญมากกว่าเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนมีข้อมูลเพียงพอที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่

จากแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ว่าผู้บริหารควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การรวบรวม วิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
2. การกำหนด การเตรียมการ และการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์เครื่องใช้ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน

3. การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชาตามแนวคิดในปัจจุบันต้องการให้มีการประเมินผลการเรียนตามสภาพจริง
4. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนการสอนแต่ละคน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม
6. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน หรือแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการเยี่ยมชั้นเรียน หรือการประชุมปรึกษากันเป็นระยะ
7. การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน โดยการนิเทศภายในการพัฒนานุเคราะห์ การส่งเสริมด้านสื่อการเรียนการสอน และการแสวงหาความช่วยเหลือจากแหล่งภายนอกสถานศึกษา
8. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม
9. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียน การเตรียมการและการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์เครื่องใช้กำหนดวิธีการวัดผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชาให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมครูให้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน จัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของครูแต่ละคน โดยเน้นพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ กิจกรรมการทดลอง การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา และการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ควบคุม ดูแลและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ โดยการเยี่ยมชั้นเรียน การ

นิเทศภายใน หรือการประชุมปรึกษา ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากร และการแสวงหาความช่วยเหลือที่เหมาะสม พอเพียง จากภายนอกสถานศึกษา ตรวจสอบความสำเร็จเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ ส่งเสริมการพัฒนาครู จัดแหล่งเรียนรู้ในและนอกชั้นเรียนให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำผลการประเมินการสอนมาใช้ในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

กลุ่มวิจัยและพัฒนาการศึกษาได้เสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักทางดำเนินการดังนี้ คือ สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในวิถีชีวิตประจำวัน โดยมีหลักทางดำเนินการดังนี้

1. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ฯลฯ ที่เริ่มจากชีวิตประจำวัน และเชื่อมโยงสู่ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก
2. จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ทั้งในรูปของการจัดทำโครงการ โครงการงาน และอื่น ๆ ทั้งการศึกษารายบุคคล และเป็นกลุ่ม
3. วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่
 - 3.1 ความรู้ (Knowledge)
 - 3.2 ทักษะกระบวนการ (Process)
 - 3.3 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute)

3) การนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการจัดการวัดผลและประเมินผล การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะส่งเสริมให้การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แล้วยังช่วยให้งานด้านการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของสถานศึกษาอีกด้วย ซึ่งได้มีนักวิชาการและงานวิจัย ได้ให้ความหมายของการนิเทศไว้ว่า

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 71) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการชี้แนะ แนะนำและให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมของครูในการปรับปรุงการเรียน การสอน เพื่อให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยแบ่งเป็น “กระบวนการ” การทำงานร่วมกัน ระหว่าง ผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ และเป็นการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน โดยผ่านตัวกลางคือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

วนิดา นาคอ่อง (2544, หน้า 12) กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน เป็น การทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครูทุกคนในโรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน

กรองทอง จิรเดชากุล (2550, หน้า 4) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือครูให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ตามภารกิจหลัก ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนหรือการสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุก ด้านทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจและสติปัญญา ให้เต็มวัยและศักยภาพ

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิ และคณะ (2551, หน้า 38) ได้กล่าวว่า การนิเทศ การศึกษาเป็นการกระตุ้นให้ครูได้ใช้เทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ทางการสอนให้เกิดความคิด สร้างสรรค์ ปรับปรุง ส่งเสริมกระบวนการทางการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็น การชี้แนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู

ชัยสิทธิ์ ชัยชนะสุวัฒน์ (2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายใน โรงเรียน หมายถึง กระบวนการทำงานและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารและบุคลากร ภายในโรงเรียน ในการแนะนำช่วยเหลือ ส่งเสริมเกี่ยวกับการเรียนการสอนและพัฒนาการ ดำเนินงานของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานของโรงเรียน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้ และ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์อันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ชัต บุญญา (2552, ไม่มีเลขหน้า) การนิเทศการศึกษา ที่รวมถึงการ นิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ที่ทำให้ครูมีความพึงพอใจ และมีกำลังใจ ที่ จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาการดำเนินงานใด ๆ ของโรงเรียน ให้เป็นไปตาม

มาตรฐานใด ๆ ของโรงเรียนและของบุคลากรให้สูงขึ้นและรักษาไว้ จนส่งผลให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่าย อีกทั้งผ่านการประเมินทั้งภายในและภายนอก

อัญชลี ธรรมะวิธิกุล (2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวว่าการนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาครู เพื่อให้ครูปรับปรุงและพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้การจัดการศึกษามุ่งบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานร่วมกันระหว่างบุคลากรทางการศึกษากับครู เพื่อปรับปรุงส่งเสริมกระบวนการทางการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการกระตุ้นให้ครูได้ใช้เทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ทางการสอน ให้เกิดความ คิดสร้างสรรค์ ให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ความสำคัญของการนิเทศการศึกษา

สาย ภาณุรัตน์ (สาย ภาณุรัตน์, 2521 อ้างอิงใน ชัด บุญญา, 2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้เสนอจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายข้อดังนี้

1. ช่วยสร้างคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำให้แก่ครู
2. ช่วยส่งเสริมขวัญของครูให้อยู่ในสภาพที่ดีและเข้มแข็ง รวมหมู่คณะได้
3. ช่วยให้ครูพัฒนาการสอนของตน โดยมีคำแนะนำ 2 ประการคือ
 - อย่าได้พยายามยึดเหี้ยมความคิดเห็นที่คนนิยมให้ครูจำต้องรับและพยายาม
 - อย่าได้ฝืนใจให้ครูทำตามแผนหรือแบบที่ตนทำ
4. จงพยายามหลีกเลี่ยงการรอกคำแนะนำสั่งสอนให้ครู จนครูรับไม่ไหว
5. ช่วยฝึกครูใหม่ให้เข้าใจงานในโรงเรียนและงาน ของอาชีพครู
6. ช่วยหยิบยกปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียนที่ทางโรงเรียนไม่สามารถจะแก้ไขได้โดยลำพัง
7. ให้ครูรู้จักค้นหาจุดลำบากในการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน และครูช่วยวางแผนการสอนให้เหมาะสมเพื่อแก้ไขการช่วยแก้ไข
8. ช่วยในด้านประชาสัมพันธ์ถึงความเคลื่อนไหวของการศึกษาที่โรงเรียนในท้องถิ่นได้จัดดำเนินการทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรเข้าใจ

ชุด บัญญา (2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวว่าความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา เพื่อสนับสนุนส่งเสริม กระตุ้นให้ครู และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการจัดการศึกษาทุกฝ่ายเป็นรายบุคคล หรือหลายคน ร่วมมือ ร่วมใจกันปฏิรูปวิธีการจัดการเรียน การสอน วิธีการบริหารจัดการศึกษาที่มุ่งสู่ความสำเร็จตามมาตรฐานใด ๆ ของโรงเรียน และของบุคลากรของโรงเรียน ให้สูงขึ้น และรักษาไว้ได้ อย่างต่อเนื่องด้วยความเต็มใจ

สงัด อุทรานันท์ (2530 อ้างอิงใน อัญชลี ธรรมะวิสิฎกุล, 2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาว่า มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาคน
2. เพื่อพัฒนางาน
3. เพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์
4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคน หมายถึง การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากร ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

การนิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนางาน หมายถึง การนิเทศการศึกษา มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเหตุนี้การนิเทศที่จัดขึ้นจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะ “พัฒนางาน” คือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีขึ้น

การนิเทศการศึกษาเพื่อสร้างการประสานสัมพันธ์ หมายถึง การนิเทศการศึกษา เป็นการสร้างการประสานสัมพันธ์ ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกันมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่ใช่เป็นการทำงานภายใต้การถูกบังคับและคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด

การนิเทศการศึกษาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ หมายถึง การจัดกิจกรรมการนิเทศที่มุ่งให้กำลังใจแก่ครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการนิเทศ เนื่องจากขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากนิเทศไม่ได้สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาก็ย่อมประสบผลสำเร็จได้ยาก

หน้าที่ของผู้บริหารในการนิเทศการศึกษา

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 13-14) ได้กล่าวว่า การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษาได้แก่ การจัดให้มีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในที่มีหลักการให้บุคลากรทุกคนร่วมกันรับผิดชอบในการนำสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานการศึกษาาร่วมกัน
2. การกำหนดวิธีการและระยะเวลาการนิเทศภายใน วิธีการที่จะนำไปใช้ควรเป็นวิธีการแบบกัลยาณมิตรต่อกัน เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ความรู้ความเข้าใจจากการอ่าน การค้นคว้า การประชุมสัมมนาปฏิบัติการในระดับต่าง ๆ
3. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการดำเนินการนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ
4. การร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยถือเป็นปัญหาของสถานศึกษาโดยส่วนรวม

ทั้งได้เสนอว่าเทคนิควิธีการในการนิเทศภายในสถานศึกษา มีดังนี้ 1) การให้คำอธิบายหรือคำแนะนำ 2) การให้ผู้ที่มีความสามารถ สาธิตให้ดู 3) การปรึกษาหารือ 4) การระดมสมอง 5) การศึกษาเอกสารร่วมกัน 6) การศึกษาจากสื่อ เช่น วิทยุทัศน์ ซีดี ร่วมกัน 7) การช่วยกันจัดหาสื่อที่จะช่วยให้การสอนดีขึ้น 8) การจัดทีมทำการทดลองวิธีการสอนร่วมกัน และ 9) การผลัดเปลี่ยนกันแสดงบทบาทสมมติติดตามความคิด แล้วสรุปเป็นขั้นตอนการสอนที่ดี

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 , หน้า 232) ได้เสนอขั้นตอนในการบริหารนิเทศภายในสถานศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศเป็นขั้นตอนที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดก่อนที่ผู้นิเทศจะดำเนินการนิเทศ ผู้นิเทศต้องทราบสภาพปัญหาและความต้องการของผู้รับการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและการจัดทำกรนิเทศ การวางแผนตามลักษณะงานนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง วิธีการที่อาศัยหลักการ และเหตุผลและข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาความต้องการของสถานศึกษาว่า มีความต้องการนิเทศในด้านใดบ้าง แล้วนำมาจัดทำแผน และโครงการต่อไป ในการวางแผนยังกำหนดวิธีการว่าจะทำอย่างไร โดยกำหนดเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงาน การดำเนินการนิเทศเป็นการนำแผนงานหรือโครงการไปปฏิบัติเพื่อให้ได้ตามความต้องการหรือเป้าหมายที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการนิเทศ การประเมินผลเป็นขั้นสุดท้ายในการดำเนินการ ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการประเมินผล ได้แก่ ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหน้าที่ให้ทำการประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2547, หน้า 36) ได้เสนอแนวทางปฏิบัติการ
นิเทศไว้ดังนี้

1. จัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายใน
สถานศึกษา
2. ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนในรูปแบบ
หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา
3. ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาใน
สถานศึกษา
4. ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและ
กระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา
5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษา
ภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

จันทรานี สงวนนาม (2551, หน้า 71-72) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา
มีกิจกรรมหรืองานที่สำคัญ เช่น การประชุม อบรมปฐมนิเทศ การสังเกตการสอนในชั้นเรียน
การศึกษาเอกสารตำราทางวิชาการ การให้คำปรึกษาหารือเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล การ
สนทนาทางวิชาการ การสาธิตการสอน การพาไปศึกษานอกสถานที่ การสัมมนา การจัด
นิทรรศการ การตรวจเยี่ยมชั้นเรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ฯลฯ

ซัด บุญญา (2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึง กระบวนการของเลห์แมน
ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหาและความต้องการจำเป็น (Need)
- ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดประสงค์ที่วัดได้ (Measurable Goals)
- ขั้นที่ 3 การกำหนดอุปสรรคและข้อจำกัดต่าง ๆ (Constraints)
- ขั้นที่ 4 การกำหนดวิธีการที่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหา

(Alternatives)

- ขั้นที่ 5 การเลือกทางเลือกในขั้นที่ 4 มาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา

(Selection)

ซัยลิตี ซัยชนะสุวรรณ (2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึง กระบวนการนิเทศ
การศึกษามีขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ เป็นขั้นเริ่มต้นที่จะได้ข้อมูลจากการศึกษาเพื่อไปประกอบการตัดสินใจการวางแผนและกำหนดทางเลือกต่อไป

ขั้นที่ 2 วางแผนและกำหนดทางเลือก การวางแผนคือ การพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ ในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่พึงประสงค์ ซึ่งรวมถึงการกำหนด การเลือก การปฏิบัติรายละเอียดขั้นตอนการทำงานอย่างมีระบบที่สะดวกแก่การปฏิบัติและเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือและการพัฒนาวิธีการ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการณ์เทศ สามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ นิเทศทางตรงเพื่อตรวจสอบและเพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษา และนิเทศทางอ้อม หมายถึง การนิเทศด้วยการใช้สื่อ เอกสาร การมอบหมายงานและเครื่องมือนิเทศ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผลเป็นขั้นตอนการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน รวบรวมปัญหาที่ปฏิบัติแต่ละขั้นตอน แก้ไข และกำหนดสภาพปัญหาที่ต้องการปรับปรุง และพัฒนาต่อไป

แฮริส (Harris อ้างอิงใน ชัญชลี ธรรมะวิทีกุล, 2552, ไม่มีเลขหน้า) ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) ได้แก่ การคิด การตั้งวัตถุประสงค์ การคาดการณ์ล่วงหน้าการกำหนดตารางงาน การค้นหาวิธีปฏิบัติงาน และการวางแผนโครงการ
2. ขั้นการจัดโครงการ (Organizing) ได้แก่ การตั้งเกณฑ์มาตรฐานการรวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์ ความสัมพันธ์แต่ละชั้น การมอบหมายงาน การประสานงาน การกระจายอำนาจตามหน้าที่ โครงสร้างขององค์การ และการพัฒนานโยบาย
3. ขั้นการนำเข้าสู่การปฏิบัติ (Leading) ได้แก่ การตัดสินใจ การเลือกสรรบุคคล การเร้าใจให้มีกำลังใจคิดริเริ่มอะไรใหม่ ๆ การสาธิต การจูงใจ และให้คำแนะนำ การสื่อสาร การกระตุ้น ส่งเสริมกำลังใจ การแนะนำนวัตกรรมใหม่ ๆ และให้ความสะดวกในการทำงาน
4. ขั้นการควบคุม (Controlling) ได้แก่ การสั่งการ การให้รางวัล การลงโทษ การให้โอกาสการตำหนิ การไล่ออก และการบังคับให้กระทำตาม
5. ขั้นประเมินผล (Appraising) ได้แก่ การตัดสินใจการปฏิบัติงาน

การวิจัย และการวัดผลการปฏิบัติงาน กิจกรรมที่สำคัญ คือพิจารณาผลงานในเชิงปฏิบัติว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด และวัดผลด้วยการประเมินอย่างมีแบบแผน มีความเที่ยงตรง ทั้งนี้ควรจะมีการวิจัยด้วย

การนิเทศการศึกษา เป็นการกระตุ้นให้ครูได้ใช้เทคนิคและวิธีการใหม่ ๆ ทางการสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุง ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการชี้แนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู

สรุปได้ว่า ผู้บริหารควรมีหน้าที่ในการนิเทศการศึกษา ดังนี้

1. จัดระบบการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา

2. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการนิเทศ

3. การวางแผนและการจัดทำกรนิเทศ

4. ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

5. ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่นหรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ และจัดระบบการนิเทศในงานวิชาการและการจัดเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจภายในสถานศึกษาพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกำหนดแผนการการนิเทศภายในเป็นแผนงานหลักและมีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ กำหนดวิธีการและระยะเวลาการนิเทศภายในในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา มีรูปแบบการนิเทศที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา จัดให้มีการประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา และติดตามประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา

กลุ่มวิจัยและพัฒนาการศึกษาได้เสนอแนะแนวการนิเทศการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักทางดำเนินการดังนี้ คือ จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามหลักในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

4) ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

การวัดผลและประเมินผลการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญของจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ นอกจากนี้ยังเป็นตัวชี้วัด อีกตัวหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษาว่ามีประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษาเพียงใด ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้

กิติมา ปรีดีดีลิก (2532, หน้า 72 อ้างอิงใน พระมหาชนแดน สมบุตร 2548, หน้า 36) ได้กล่าวว่า การวัดผล (measurement) เป็นการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรม คือ จะแสดงผลการวัดออกมาเป็นตัวเลข เพื่อแสดงว่านักเรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใดจากที่ได้เรียนไปแล้ว และอาจจะบอกได้หลังจากการสอบว่านักเรียนได้คะแนน (จากการวัด)เท่าไร โดยนำผลที่นักเรียนทำได้กับคำตอบที่ครูเตรียมไว้ว่าเป็นคำตอบที่ถูกไปเปรียบเทียบ ส่วนการประเมินผล (evaluation) เป็นการกำหนดค่าหรือราคาจากคะแนนที่เราได้จากการวัดนั้น เช่น เก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี คือ เมื่อเราได้คะแนนจากการวัดมาแล้ว เรายังบอกไม่ได้ทีเดียวว่าเด็กคนนั้นเก่งหรือไม่เก่ง เราต้องใช้วิจารณญาณพิจารณาต่อไปอีกด้วย โดยการเปรียบเทียบกับคนอื่นในห้องเดียวกัน

ซาตา กลิ่นเจริญ (2543, หน้า 91) ได้ให้ความหมายของการวัดผลและการประเมินผลไว้ว่า การวัดผล คือ กระบวนการกำหนดค่าหรือตีค่าคุณสมบัติ

วินิดา นาคอ่อง (2544, หน้า 7) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับงานด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา หมายถึง งานที่เกี่ยวกับการจัดสร้างเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการศึกษา การจัดให้มีเอกสารและแบบฟอร์มเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล การกำหนดระยะเวลา ขั้นตอนและวิธีการในการวัดและประเมินผล การจัดทำหลักสูตร การวัดและประเมินผล การจัดสร้างข้อสอบให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพในรูปคณะกรรมการ การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา มีการติดตามและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการจัดทำผลการประเมินแสดงความก้าวหน้าของนักเรียนทุกชั้น ทุกคนและทุกกลุ่มประสบการณ์ และการนำผลการประเมินมาใช้

ปรียาพร อนุตรโรจน์ (2546, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการวัดและประเมินผลไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในด้านการตรวจสอบและวิเคราะห์ผล การเรียน

เกษม สาทิตย์ (2548, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการวัดผลและประเมินผลไว้ว่า

การวัดผล หมายถึง การกำหนดจำนวนหรือค่าต่าง ๆ ให้กับสิ่งของหรือปรากฏการณ์ใด ๆ อย่างมีกฎเกณฑ์ตามที่ได้ตกลงและยอมรับร่วมกัน

การประเมินผล หมายถึง การตีค่าหรือกำหนดระดับคุณค่าของผลจากการวัดตามเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายที่กำหนด กล่าวคือ การประเมินผลเป็นการนำผลของการวัดมาตีค่าหรือกำหนดระดับคุณค่า โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิ และคณะ (2551, หน้า 32) ได้ให้ความหมายของการวัดและประเมินผลไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่ใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและประเมินผล การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน และผลการเรียนของผู้เรียน เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนต่อไป

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและประเมินผล การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน และผลการเรียนของผู้เรียน เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนต่อไป โดยการวัดให้มีเอกสารและแบบฟอร์มเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล การเรียน การกำหนดระยะเวลา ขั้นตอนและวิธีการในการวัดและประเมินผล การเรียน

ความสำคัญของการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

ไพศาล หวังพานิช (2523, หน้า 16-18 อ้างอิงใน เกษม สาทิตย์ (2548, หน้า 8 -9) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดผลและประเมินผล ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

ช่วยให้ทราบผลการเรียนการสอน

ช่วยให้ทราบข้อบกพร่องของการเรียนการสอน

ช่วยในการแก้ไขและปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะสม

2. ประโยชน์ต่อผู้สอน

ช่วยให้ทราบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน อันมีประโยชน์ต่อการเรียน การสอน การจัดเนื้อหา และการจัดกลุ่มผู้เรียนในชั้นเรียน

ช่วยให้ทราบถึงคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตน เพื่อให้สามารถเลือกใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม

ช่วยให้ทราบผลการเรียนของผู้เรียน อันมีประโยชน์ต่อการแก้ไข ข้อบกพร่องของผู้เรียน การสอนซ่อมเสริม การส่งเสริมผู้เรียนที่เรียนดี ตลอดจนการรายงานผลการเรียน

3. ประโยชน์ต่อผู้เรียน

ช่วยให้ทราบความสามารถของตนเอง อันมีประโยชน์ต่อการแก้ไข และปรับปรุงข้อบกพร่องในการเรียน

ช่วยให้ทราบผลการเรียนของตน อันมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและเกิดความสนใจต่อการเรียน

ใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกวิชาเรียนและเลือกสายวิชาหรือโปรแกรมการเรียน

4. ประโยชน์ต่อการแนะแนว

ช่วยวินิจฉัยความสามารถ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ คุณลักษณะและคุณสมบัติต่าง ๆ ของผู้เรียน อันมีประโยชน์ต่อการแนะแนวและการให้คำปรึกษา

ใช้ข้อมูลในการจัดกิจกรรมการแนะแนว ทั้งการแนะแนวการศึกษา เกี่ยวกับการเลือกวิชาเรียน การเลือกสายวิชาหรือโปรแกรมการเรียน การศึกษาต่อ และการแนะแนวด้านอาชีพ

ใช้ข้อมูลในการพัฒนาความสามารถ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ คุณลักษณะและคุณสมบัติต่าง ๆ ของผู้เรียน ร่วมกันระหว่างฝ่ายแนะแนวของสถานศึกษากับผู้ปกครองของผู้เรียน

5. ประโยชน์ต่อการบริหาร

ช่วยในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน และคัดเลือกผู้เรียนเข้าเรียน ช่วยในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาและการประเมินผลของผู้เรียน

ช่วยในการวางแผนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในสถานศึกษา เช่น การจัดผู้สอนให้เหมาะสมกับวิชา ระดับชั้นและสภาพของผู้เรียน การส่งเสริมและปรับปรุงงานด้านวิชาการของสถานศึกษา การจัดกิจกรรมแนะแนวและการจัดกิจกรรมนักเรียน

6. ประโยชน์ต่อการวิจัย

ช่วยให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ของสถานศึกษา เช่น การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารและสภาพโดยทั่ว ๆ ไปที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนและคุณภาพของผู้เรียน ช่วยในการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย เช่น แบบทดสอบ เป็นต้น ช่วยพัฒนาสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียน เช่น การทดลองวิธีสอน การวิจัย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ครูผู้สอน การบริหาร การจัดการเรียนการสอน การแนะแนวและการวิจัย

หน้าที่ของผู้บริหารในการวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผล เป็นการติดตามและควบคุมการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้หลักในการกำหนดหน้าที่ภาระงานของผู้บริหารในการวัดผลและประเมินผลการศึกษาไว้ดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2545 , หน้า 9) ได้ให้หลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ รายวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อการพิจารณาในการเตรียมการขั้นต่อไปทั้งนี้ต้องคำนึงถึงตัวบ่งชี้ที่กำหนดในมาตรฐานการเรียนรู้ด้วย
2. การกำหนดวิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้และการเตรียมการในการสร้างเครื่องมือ และกำหนดวิธีการที่เป็นระบบในขั้นนี้ควรกำหนดช่วงเวลาในการประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างดำเนินการสอน การประเมินปลายภาคเรียนและปลายปีด้วย เพื่อความสะดวกในการสังเกตการณ์ปฏิบัติงานของผู้เรียนและรวบรวมผลงานของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อแสดงถึงความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน
3. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการดูแลให้มีการบันทึกผลการเรียนการสอน การบันทึก การสังเกต และการรวบรวมผลงานของนักเรียนตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ
4. การจัดทำหลักฐานการศึกษาตามที่กระทรวง กรม หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดไว้
5. การนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการประเมินที่ต้องการใช้ผลการประเมินเพื่อพัฒนา ไม่ใช่การตัดสินได้ – ตก ของผู้เรียนแต่อย่างใด

6. การกำหนดรูปแบบ ระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ ทั้งการ รายงานผู้ปกครองระหว่างปี และการรายงานผลการศึกษาช่วงปลายปีต่อสาธารณะและหน่วยงาน ต้นสังกัด

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 , หน้า 36) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติ สำหรับการวัดผลและประเมินผลการศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดระเบียบ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผลแต่ละรายวิชา ให้ สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สารการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นสภาพความเป็นจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติ และผลงาน
4. การจัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการ เรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนด
5. พัฒนาเครื่องมือวัดผลและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 , หน้า 36) ได้กล่าวว่า ผู้บริหาร มี หน้าที่และความรับผิดชอบในด้านการวัดผลและประเมินผลดังนี้

1. กำหนดนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลใน เรื่อง
 - 1.1 ประเภทข้อสอบที่ใช้วัด
 - 1.2 ระยะเวลาที่ใช้ในการสอบ จำนวนครั้งที่สอบและการเก็บ แต่ละครั้ง
 - 1.3 มาตรฐานในการสอบวัดผล
 - 1.4 การเตรียมแบบฟอร์มสำหรับรายงานผลการสอบแก่ ผู้ปกครอง
2. จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นในการสอบ เช่น เครื่องพิมพ์ เครื่องโรเนียวตลอดจนเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก

3. พยายามส่งเสริมครู อาจารย์ให้มีความรู้ทางการวัดผลและประเมินผล โดยการจัดการ ฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการ ในด้านเทคนิคการออกข้อสอบ การให้คะแนน การประเมินผลข้อสอบ ตลอดจนการรายงานผลการสอบ

4. การจัดทำตารางสอบ ห้องสอบ และระเบียบในการสอบและการควบคุม

5. ควรมีการประเมินผลการสอน หากมีการบกพร่องจะได้อาหาทางแก้ไขต่อไป หรือเสนอแนวทางในการนำไปปรับใช้ครั้งต่อไป

จากแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารในด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษาได้ดังนี้

1. กำหนดระเบียบ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. ส่งเสริมครูให้มีความรู้ทางการวัดผลและประเมินผล โดยการจัดการ ฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการ ในด้านเทคนิคการออกข้อสอบ การให้คะแนน การประเมินผลข้อสอบ ตลอดจนการรายงานผลการสอบ

4. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นสภาพความเป็นจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติ และผลงาน

5. ควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่กำหนดไว้

6. นำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ

7. กำหนดรูปแบบ ระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

8. ส่งเสริมให้ครูจัดการทำแผนวัดผลและประเมินผลแต่ละรายวิชา

9. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน

10. พัฒนาเครื่องมือวัดผลและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

11. จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษา

12. จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนเพื่อใช้ในการอ้างอิง ตรวจสอบและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน

13. การกำหนดรูปแบบ ระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ ทั้งการรายงานผู้ปกครองระหว่างปี และการรายงานผลการศึกษาช่วงปลายปีต่อสาธารณะและหน่วยงานต้นสังกัด

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษา หมายถึง การกำหนดระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้ให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการทำแผนการวัดผลและประเมินผลการพัฒนาวิธีการ และเครื่องมือให้ได้มาตรฐานที่จะใช้ในการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนพิจารณาจากการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานผลงาน และการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน โดยใช้ผลงานและการปฏิบัติกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ซึ่งวัดและประเมินผลผู้เรียนทั้งด้านความรู้ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคน จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลและประเมินผลการสอนเพื่อใช้ในการอ้างอิง ตรวจสอบและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน จัดระบบการรายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ ทั้งรายงานภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัด

กลุ่มวิจัยและพัฒนาการศึกษาได้เสนอแนะแนวทางการวัดและประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักทางดำเนินการดังนี้ คือ สถานศึกษาควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีหลักดำเนินการดังนี้

1. ติดตามและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

โดยพิจารณาจาก

1.1 ผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ

พอเพียง

- 1.2 ผลงานและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน
- 1.3 การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน
- 1.4 ผลการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก หรือผู้มีส่วนได้

ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน

2. ติดตามและประเมินความเหมาะสมของการดำเนินการในกระบวนการ ^{ขั้น}ตอน และกิจกรรมการดำเนินการในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม การจัดระบบบริหารจัดการ การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

3. จัดให้ระบบการรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ทั้งการรายงานภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ

2. แนวคิด หลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาที่เป็นรากฐานของชีวิตและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาขั้นพื้นฐาน การขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และผนวกการประถมศึกษากับมัธยมศึกษาเข้าด้วยกันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี เป็นการแสดงเจตนารมณ์ที่จะสร้างสังคมไทยให้ดีกว่าที่เป็นอยู่อีกด้วย

2.1 ความหมายของการการศึกษาและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาที่รัฐต้องมีหน้าที่จะต้องจัดให้ประชาชน เพื่อสร้างเอกภาพของชาติ โดยสนองตอบความต้องการของประชาชน สำหรับความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีความสามารถ มีคุณธรรมและสามารถใช้ความรู้นั้นในการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545) ได้กำหนดไว้ในมาตรา 4 ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิและคณะ (2551, หน้า 9) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐาน และมีฐานที่แข็งแรง มั่นคง

เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข สามารถประกอบภาระงาน อาชีพเพื่อเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้ อีกทั้งยังสามารถพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้า ตลอดจนมีส่วนร่วมร่วมกับผู้อื่นในการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศชาติได้อีกด้วย

สรุปว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษาที่จำเป็น และเป็นประโยชน์ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ในการที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีพื้นฐานและฐานที่แข็งแรง มั่นคง เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข สามารถประกอบภาระงาน อาชีพเพื่อเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้ ยังสามารถพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้า ตลอดจนมีส่วนร่วมร่วมกับผู้อื่นในการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศชาติได้อีกด้วย

2.2 ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของประชาชน เพราะมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาค้นหาให้มีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งได้มีผู้ให้ความคิดเห็นและให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545) กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอีกด้วย

ดังนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ซึ่งจำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพราะการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่มนุษย์ใช้สำหรับการปฏิสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ที่มีคุณภาพระหว่างคนในสังคมเป็นอย่างดี

2.3 ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 เป็น ส่วนราชการที่เกิดขึ้นจากการแบ่งตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศึกษาศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วยสถานศึกษาสังกัดใน 4 อำเภอ ดังนี้ อำเภอเมือง อำเภอศรีมาศ อำเภอกงไกรลาศ อำเภอบ้านด่านลานหอย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 มีจำนวนโรงเรียนในสังกัด จำนวน 151 โรงเรียน จำแนกเป็น

โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ	จำนวน 6	โรงเรียน
โรงเรียนขนาดใหญ่	จำนวน 5	โรงเรียน

โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 55 โรงเรียน

โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 84 โรงเรียน

ข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย เขต 1 จำแนกเป็น
ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ทั้งสิ้นจำนวน 2,078 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา
จำนวน 199 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,879 คน

3. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริส
ชี้แนะหลักทางการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิด
วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำหลักทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและ
สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทรง
เน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาให้หลุดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้
กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบ
และความระมัดระวังอย่างยั่งยืน ในการดำเนินการวิชาการต่าง ๆ มาใช้แบบแผนและดำเนินการ
ทุกขั้นตอน

3.1 พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความ
พอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด
แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริม
ความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยก
เศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ
และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็น
ความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 18 กรกฎาคม 2517.

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน
ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ
ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์
ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการ
ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ

ภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำ วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุก ระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

และพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้แทนสมาคม องค์การเกี่ยวกับศาสนา ครู นักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ นักศึกษามหาวิทยาลัย ในโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพร ชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ 4 ธันวาคม 2517 ดังความตอนหนึ่งว่า

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัยว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทย ไม่มีสิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมี พอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยอยู่ พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบ พอกินพอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอดแต่มีความพอกอยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับ ประเทศอื่นๆถ้าเรารักษาพอกอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะอดยิ่งยวดได้ประเทศต่างๆในโลกนี้กำลังตก กำลังแย่ง กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยวด ทั้งในอำนาจ ทั้งในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่าน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะ ทำให้ผู้อื่น ซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขออย่าพอกควร พอกอยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล...”

ต่อมาเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน ราโชวาทแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ความว่า

“...ภาวะเศรษฐกิจและสังคมในหลายประเทศเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การทุ่มเท สร้างเครื่องจักรกลอันก้าวหน้าและประสิทธิภาพสูงขึ้นในการผลิต ทำให้ผลผลิตทางอุตสาหกรรม เพิ่มขึ้นใช้ในการผลิต ทำให้ผลผลิตทางอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมายจนอาจถึง ขั้นฟุ่มเฟือย พร้อมกันนั้น ก็ทำให้คนว่างงานลง เพราะถูกเครื่องจักรกลแย่งไปทำ เป็นเหตุให้เกิด ความยุ่งยากตกต่ำทางเศรษฐกิจขึ้น เพราะคนที่ว่างงานยากจนลงและผู้ผลิตก็ขาดทุน เพราะ สินค้าขายไม่ออก จึงน่าจะต้องดัดแปลงแนวคิดแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเจริญด้าน อุตสาหกรรมไปบ้างให้สมดุลกับด้านอื่นเพื่อความอยู่รอด ๆ ...”

ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2523 ได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ประชาชนชาวไทย ในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2522 ความว่า

“...วิถีทางดำเนินของบ้านเมืองและของประชาชนทั่วไปมีความเปลี่ยนแปลงมาตลอดเนื่องมาจากความวิปริตของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่น ๆ ของโลก ยากยิ่งที่เราจะหลีกเลี่ยงให้พ้นไปได้ จึงทำให้ต้องระมัดระวังประคับประคองตัวตัวเรามากเข้าโดยเฉพาะในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เพื่อที่จะอยู่ให้รอดและก้าวหน้าต่อไปได้ โดยสวัสดิ์...”

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2540 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงจนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ประกอบกับการที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนคนไทยมีความพออยู่พอกินตามอัตภาพ จึงพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในสภาวะที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ความว่า

“...ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปในทางที่ จะทำให้กลับมาเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ ต้องทั้งหมด แม้จะครึ่งหนึ่งก็ไม่ต้องอาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็จะใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้สามารถที่จะแก้ไขได้...”

“...ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า “การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญ อยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้” ให้มีพอเพียงกับตนเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรืออำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไรไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจความพอเพียงเลยรู้สึกว่าจะไม่หุหุหุแต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...”

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิตฯ เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติมว่า

“...คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่มีในตำราไม่เคยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีอย่างอื่นแต่ไม่ใช่คำนี้ ปีที่แล้วพูดว่า เศรษฐกิจพอเพียงเพราะหาคำอื่นไม่ได้และได้พูดอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว คือ ไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ ในคราวนั้นเมื่อปีที่แล้วนี้ก็เข้าใจกัน แต่เมื่อไม่นานเดี๋ยวนี้อันนี้แล้วมีผู้ที่ควรจะรู้เพราะว่าได้ปฏิบัติ

เกี่ยวกับ การพัฒนามาช้านานแล้ว มาบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ดีมาก แล้วก็เข้าใจว่าปฏิบัติเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ นั่น หมายความว่าถ้าทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศก็จะพอความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำให้ได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอแล้วนั้นไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำต้องพูดเข้าใจเรื่องเลย เพราะหนักใจว่า แม้แต่คนที่ เป็นดอกเตอร์ก็ไม่เข้าใจอาจจะพูดไม่ชัด แต่เมื่อกลับไปดูที่เขียนจากที่พูดก็ชัดแล้วว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด เพียงครึ่งหนึ่งก็ใช้ได้ แม้จะเป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ หมายความว่า วิธีปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ต้องทำทั้งหมด และขอเตือนว่าถ้าทำทั้งหมดก็ทำไม่ได้ ฉะนั้นจึงพูดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเพียงปฏิบัติเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอและทำได้ อันนี้เป็นข้อหนึ่งที่จะอธิบายคำพูดที่พูดมาเมื่อปีที่แล้ว...”

“...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่ศาลานี้เมื่อ เท่าไหร่ 20, 24 ปี เมื่อปี 2517, 2517 ถึง 2541 นี้ ก็ 24 ปีใช้ไหม วันนั้นได้พูดว่าเราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกินมาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกินจึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้...”

“...ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือยไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างหนึ่งของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self – sufficiency (ฟึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self – sufficiency คือ Self – sufficiency นั้น หมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ด้วยตนเอง (ฟึ่งตนเอง)...เป็นตามที่เขาเรียกว่ายืนบนขาตนเอง (ซึ่งแปลว่าฟึ่งตนเอง) แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอกก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด “ อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ ” มีความคิดว่าทำอะไรต้องเพียงพอ หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิตฯ เพิ่มเติมว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเขาตีว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่า ให้พอเพียงในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่น ให้สามารถที่จะพอมีพอกิน เริ่มด้วยพอมี พอกิน พอมีพอกินนี้เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจ เมื่อปีที่แล้วบอกว่าถ้าพอมีพอกิน คือพอมีพอกินของตนเองนั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง...”

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิตฯ เพิ่มเติมในเรื่องคำแปลว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้ายแล้วย้ายอีก แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency Economy ภาษาไทยก็ต่อว่า ว่าไม่มี Sufficiency Economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่า ประหยัด แต่จะไม่ขี้เหนียว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุขแต่ว่าพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นสิ่งที่ปฏิบัติยากที่สุด...”

และได้พระราชทานอธิบายเพิ่มเติมในวันที่ 17 มกราคม 2544 ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข ความว่า

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ 200 – 300 บาทขึ้นไป เป็น 2 หมิ่น 3 หมิ่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือ Self – Sufficiency มันไม่ใช่ความหมาย ไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self – Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดู TV ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อ TV ดู เขาต้องการดูเพื่อสนุกสนานในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไป เขามี TV ดู แต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้นมี TV เขาฟังเพื่อเปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัด Suit และยังใส่ Necktie Versace อันนี้ก็เกินไป...”

ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานไว้ในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของประชาชนโดยทั่วไป (http://www.women_family.go.th/family/document)

3.2 ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น ที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545, บทคัดย่อ) ให้ความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือให้ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้

สมดี พวงภักดี (2550, หน้า 12) ให้ความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท โดยมีการประมาณตนเองและรู้จักพึ่งตนเอง และรู้จักพึ่งตนเอง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาพัฒนาต่อยอดให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสามารถแก้ไขปัญหาให้กับตนเองและชุมชน มีการใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักอดทน อดออม อดกลั้น พัฒนาตนเองให้มีความรู้ รู้จักใช้และรู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสังแวดล้อม มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อบุคคลในสังคม และในชุมชนทุกโอกาส

จินตนา ทองแจ่ม (2551, หน้า 5) ให้ความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความเพียงพอใน 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังและเงื่อนไขคุณธรรม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

วรรัตน์ อินทรา (2551, หน้า 15-16) ให้ความหมายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้ฐานรากของสังคม การเมือง เศรษฐกิจมั่นคง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน อยู่อย่างพอประมาณ

ตนตามฐานะ มีความพออยู่พอกินไม่ฟุ่มเฟือย มีความพอดี พอเพียงตามอัตภาพ และไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม

เสาวลักษณ์ มาพร (2551, หน้า 13) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักทางการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ดังนี้

1. ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่
2. ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นสติ ปัญญา ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ
3. มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ
4. มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง
5. ปฏิบัติตนและดำเนินวิถีชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติ ปัญญา มีวินัย พึ่งตนเองแบ่งปันเอื้ออาทร รับผิดชอบและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตที่อยู่อย่างเพียงพอใน 3 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังและเงื่อนไขคุณธรรม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาพัฒนาต่อยอดให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสามารถแก้ไขปัญหาให้กับตนเองและชุมชน พัฒนาตนเองให้มีความรู้ รู้จักใช้และรู้จักรักษาทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อบุคคลในสังคม และในชุมชนทุกโอกาส

3.3 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาตัวอยู่บนพื้นฐานของสายกลางและความไม่ประมาท โดยควรคำนึงถึงความพอประมาณ อย่างมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนให้ความรู้ความรอบคอบ และศูนย์การประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549 อ้างอิงใน เสาวลักษณ์ มาพร 2551, หน้า 13-14) ได้สรุปหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักในการพิจารณา 5 ส่วน

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา

และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตน ทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้
ความพอประมาณ หมายถึง ความพอไม่น้อยเกินไปไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น ผลิตและการบริโภคที่อยู่ระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ระดับความพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่ต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจของพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมตอบรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี

จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นได้ว่าจะต้องประกอบไปด้วย 5 ส่วนคือ กรอบแนวความคิดเพื่อชี้แนะหลักทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนทั้งหลักทางปฏิบัติและตัวอย่าง การประยุกต์ที่เกิดขึ้น เน้นการกระทำที่พอประมาณบนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจและการสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไขของการมีความรอบรู้ รอบคอบระมัดระวัง มีคุณธรรมความซื่อสัตย์ โดยจะทำให้เกิดการพัฒนาระดับการพัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับ การเปลี่ยนแปลง นำไปสู่ ความยั่งยืนของการพัฒนาต่อไป

3.4 การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจของพอเพียงด้านการศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 และ 10 มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศทั้งนี้เนื่องจากว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกหลายประการทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและของระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ดังนั้นการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในโรงเรียนจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการเตรียมความพร้อมเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต วิธีการแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวแก่นักเรียนเพื่อที่จะสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545 – 2559) ได้มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางเพื่อมุ่งพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งความรู้ นำพาไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ ให้ทุกคนได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และมีปัญญาเป็นทุนไว้สร้างงาน สร้างรายได้ พาประเทศให้รอดพ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมและพัฒนาสู่ความเป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการได้แสดงความมุ่งมั่น ในการยกระดับการศึกษาของประเทศ เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาและสามารถเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคุณธรรมนำความรู้

โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ได้อธิบายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาเกี่ยวกับ กลยุทธ์คุณธรรมนำความรู้และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักคุณธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักธรรมาภิบาล ความสมานฉันท์ คุณธรรมตามหลักสุตร และคุณธรรมที่คัดสรรโดยคณะกรรมการสถานศึกษาและนักเรียน ภายในปี 2550 โดยมีการส่งเสริมให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมพัฒนาผู้เรียนรูปแบบที่หลากหลายเพื่อเป็นกลไกการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจและหลักธรรมาภิบาลสู่การบริหารงานทุกระดับและบูรณาการในการพัฒนาบุคลากรทุกหลักสูตร

กล่าวโดยสรุป สำหรับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เล็งเห็นความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการตื่นตัวและมีการน้อมรับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้สู่สถานศึกษา โดยมีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

3.5 นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำนโยบายด้านสังคมโดยเฉพาะด้านการศึกษามีการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งมั่นที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวางและทั่วถึงในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2550 – 2551 โดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคน โดยใช้คุณธรรมพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา การจัดการศึกษาจะเน้นการกระจายอำนาจสู่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคเอกชน เพื่อให้การศึกษาสร้างคนและสร้างความรู้สู่สังคม คุณธรรม คุณภาพ สมรรถภาพ และประสิทธิภาพ กำหนดเป็นนโยบายและเป้าหมาย ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550)

1. เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรม นำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีชีวิตประชาธิปไตย พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษา โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังค่านิยมในการนำคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้กว้างขวางทั่วถึง มีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และขยายโอกาสทางการศึกษาทุกระดับทุกประเภท โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ได้เรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายภายในระยะเวลา 3 ปี
3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ โดยมีเป้าหมายให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณภาพทางการศึกษาสูงขึ้นทุกระดับและประเภทการศึกษา
4. การกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายให้เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษามีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของระชาชนภาคเอกชนและท้องถิ่น โดยเป้าหมายให้มีการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

3.6 การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

กลุ่มวิจัยและพัฒนา (2551, ไม่มีเลขหน้า) ได้เสนอแนะหลักปฏิบัติการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ต้องมีเป้าหมายหลักที่การพัฒนาผลผลิตคือผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะเหล่านั้น ซึ่งงานวิจัยของกลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอไว้ มีดังนี้

ก. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สถานศึกษาควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝัง เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และตระหนักในความสำคัญ ของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1 มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป

1.2 มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 เห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม และพัฒนาสังคม

2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

2.1 มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอาชีพ เช่น การเกษตร การผลิตและจำหน่ายสินค้า การดำเนินธุรกิจ การใช้จ่ายและการออม ฯลฯ

2.2 ใช้และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ได้ประโยชน์สูงสุด และยั่งยืน

2.3 สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ดังนี้

3. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.1 ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่
 - 3.2 ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นสติ ปัญญา ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ
 - 3.3 มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ
 - 3.4 มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง
 - 3.5 ปฏิบัติตนและดำเนินวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติ ปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง แบ่งปัน เอื้ออาทร รับผิดชอบและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ข. หลักทางการพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. การพัฒนาหลักสูตร มีหลักทางการดำเนินการดังนี้
 - 1.1 นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุงหรือเพิ่มเติม วิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตรสถานศึกษา
 - 1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของหลักสูตรสถานศึกษาที่ปรับปรุงหรือเพิ่มเติม
 - 1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง เพิ่มเติมหรือจัดทำสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นตามข้อ 1.2

2. การจัดการเรียนการสอน

สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในวิถีชีวิตประจำวัน โดยมีหลักทางดำเนินการดังนี้

2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ฯลฯ ที่เริ่มจากชีวิตประจำวัน และเชื่อมโยงสู่ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก

2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ทั้งในรูปของการจัดทำโครงการ โครงการงาน และอื่น ๆ ทั้งการศึกษารายบุคคล และเป็นกลุ่ม

2.3 วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

1. ความรู้ (Knowledge)
2. ทักษะกระบวนการ (Process)
3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute)

3. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา

สถานศึกษาควรจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังหล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเอื้อต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีหลักทางดำเนินการดังนี้

3.1 จัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เน้นความร่วมมือ ประโยชน์ใช้สอย เป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

3.2 กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติ กฎกติกาของสังคมส่วนรวม เช่น การเข้าคิว การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ฯลฯ

3.3 ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริมการแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

3.4 ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการแข่งขัน การหาความรู้โดยสื่อเทคโนโลยีและอื่น ๆ

3.5 ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา

3.6 จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา

สถานศึกษาควรจัดระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ตามหลักทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามหลักทางดังนี้

4.1 ทบทวน ปรับปรุง พัฒนา โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้องหรือรองรับการจัดการศึกษาตามหลักทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

4.2 กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม และการปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามหลักทางเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบ และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

4.3 พัฒนาศักยภาพ ทั้งผู้บริหาร ครู และกรรมการสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อมในการดำเนินการตามระบบการบริหารจัดการที่เปลี่ยนแปลง และการจัดการศึกษาตามหลักทางเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.4 จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามหลักทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

5. การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา

สถานศึกษาควรจัดให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ตามหลักทางดังนี้

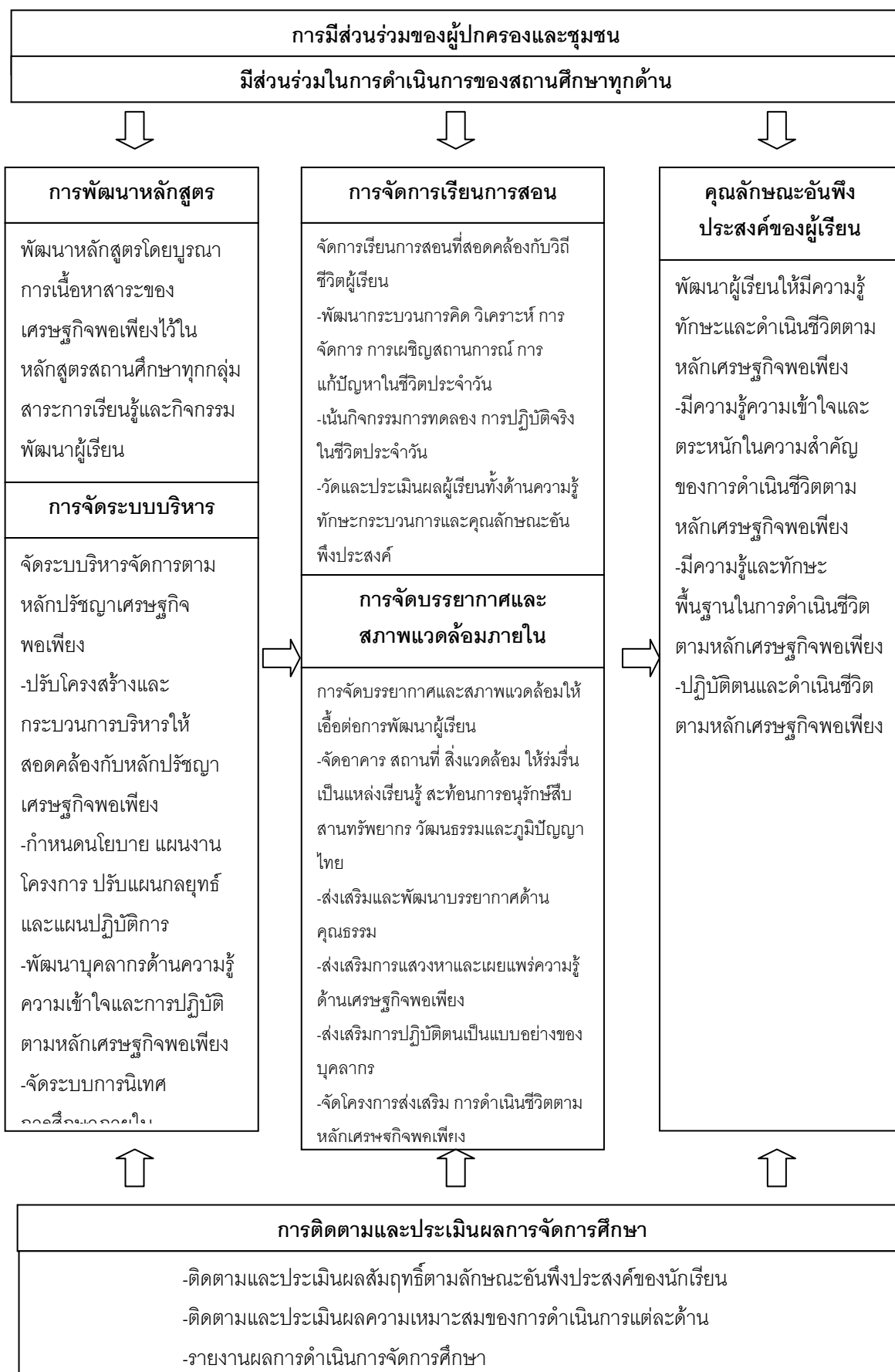
- 5.1 ร่วมกำหนดหลักนโยบาย และการวางแผน
- 5.2 ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
- 5.3 ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา
- 5.4 ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาที่บ้าน และสถานที่อื่น ๆ
- 5.5 ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

6. การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

สถานศึกษาควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีหลักทางดำเนินการดังนี้

- 6.1 ติดตามและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยพิจารณาจาก
 - 6.1.1 ผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านเศรษฐกิจพอเพียง
 - 6.1.2 ผลงานและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน
 - 6.1.3 การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน
 - 6.1.4 ผลการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน
- 6.2 ติดตามและประเมินความเหมาะสมของการดำเนินการในกระบวนการ ขั้นตอน และกิจกรรมการดำเนินการในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม การจัดระบบบริหารจัดการ การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
- 6.3 จัดให้ระบบการรายงานผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ทั้งการรายงานภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานหน่วยงานต้นสังกัดตามลำดับ

ความเชื่อมโยงของหลักทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

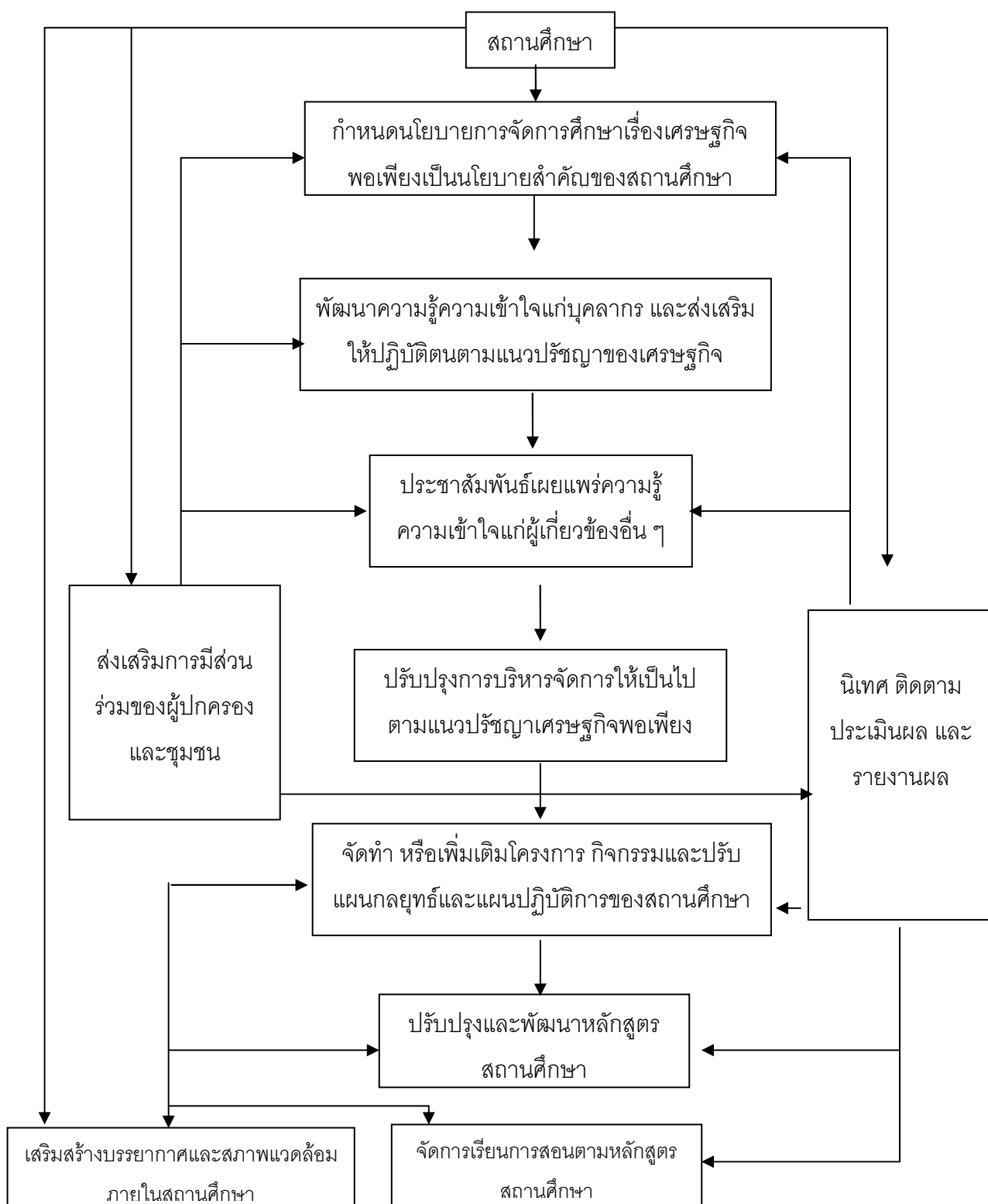
ขั้นตอนการดำเนินการตามแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา ในสถานศึกษา

การดำเนินการตามแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาใน
สถานศึกษา มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้ (กลุ่มวิจัยและพัฒนา,2551)

1. กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น
นโยบายสำคัญของสถานศึกษา
2. พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการ
สถานศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ
4. ทบทวนหรือปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนาการบริหารจัดการตามแนวปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง
5. จัดทำ ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และปรับแผนกลยุทธ์และ
แผนปฏิบัติการของสถานศึกษา
6. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
7. จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของสถานศึกษา
8. เสริมสร้างบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้
9. จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินการ
10. ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุก

ขั้นตอน

จากขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา
ในสถานศึกษาข้างต้นสามารถนำมาเขียนเป็นแผนภาพการดำเนินการต่าง ๆ ดังแผนภาพแสดง
ขั้นตอนการดำเนินการ ดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการตามแนวทางการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

ที่มา กลุ่มวิจัยและพัฒนา. 2551

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545) ศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ในความหมายที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทาน หมายถึง ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภ อย่างมากและไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือกล่าวอย่างย่อ ๆ ว่า คือ ความพอประมาณ และความมี เหตุผลคือซื่อตรงและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ธีรพงศ์ ปุกสันเทียะ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตร แบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาสภาพการ ปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ และเพื่อ เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนก ตามทัศนคติของข้าราชการครู กับนักเรียน และจำแนกตามสถานภาพของบุคลากร กลุ่มตัวอย่างที่ ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นข้าราชการครู และนักเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนคร ราชสีมา ซึ่งมีอยู่ในโรงเรียน ในปีการศึกษา 2545 จาก 32 โรงเรียน จำนวน 192 คน แยก เป็นผู้บริหารโรงเรียน 32 คน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ 32 คน ครูผู้สอน 64 คน และ นักเรียน 64 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามชนิด มาตรฐานส่วนประมาณค่า จำนวน 45 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนว พระราชดำริทฤษฎีใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.27, S.D.=0.71$) และเมื่อพิจารณา เป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน และระดับปานกลาง 2 ด้าน สำหรับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการสร้างความคิดรวบยอดที่ตรงกัน ($\bar{X}=3.64, S.D.=0.62$) รองลงมาได้แก่ ด้านการสร้างเครือข่ายการทำงาน ($\bar{X}=3.10, S.D.=0.80$) ส่วนด้านที่มี ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ ด้านกาประชาสัมพันธ์ ($\bar{X}=3.09, S.D.=0.93$) สภาพการปฏิบัติงาน โครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ตามทัศนคติของข้าราชการครู กับนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานดังกล่าว

มากกว่าข้าราชการครู 3.สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตมทัศนนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน และนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความคิดรวบยอดที่ตรงกัน ในเรื่องค่านิยม ความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารโรงเรียน มีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานดังกล่าว มากกว่าครูผู้สอน และนักเรียน 4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน และนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ คือโรงเรียนขาดงบประมาณ ควรมีการนิเทศอย่างจริงจัง และโรงเรียนต้องการครูที่มีความรู้ด้านการเกษตร

ถวิล พงยา (2550) การศึกษาสภาพและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เมื่อแยกตามตำแหน่ง เพศ และประสบการณ์ และเพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยใช้ตารางสำเร็จรูปขนาดเล็กกลุ่มตัวอย่าง ของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Mogan) จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 140 คน และครูวิชาการโรงเรียน จำนวน 140 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยวิธีจับสลากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานวิชาการ 12 ด้าน หาค่าความเชื่อมั่นของความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติสำหรับทดสอบสมมุติฐานการวิจัย คือ ค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพปัญหาและการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวัดประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการแนะแนวการศึกษา ด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน ด้านการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น และด้านการส่งเสริมและ

สนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลรอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา 2. การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ จำแนกตาม ประสบการณ์ คือ ต่ำกว่า 5 ปี 5-10 ปี และ มากกว่า 10 ปี พบว่า ผู้บริหารและครู วิชาการ มีสภาพ ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหา การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยภาพรวมรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .053 การศึกษาเปรียบเทียบ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ ของผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ ของโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกตามเพศ คือ เพศชาย และ หญิง โดยรวมและรายด้าน พบว่า ผู้บริหารและครูวิชาการเพศชายมีสภาพปัญหาและแนวทางการ แก้ปัญหา การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 4. ข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ปัญหา การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กหน่วยงานทางราชการควรพิจารณาจัดสรร งบประมาณ สื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ บุคลากรที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอ ครบถ้วน และควนสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถเข้ามาบริหารโรงเรียน

สมมติ สมพงษ์ภักดี (2550) ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อุดรธานี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงตามการรับรู้ของผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี 2) ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อุดรธานี จำแนกตามขนาดโรงเรียน 3) ศึกษาและเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาอุดรธานี จำแนกตามขนาดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี จำนวน 357 คน และ ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี จำนวน 357 คน เลือกโดยการสุ่มแบบไม่เป็นสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม มีค่า ความเชื่อมั่น 0.98 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปแบบสังคมศาสตร์ คำนวณหาค่า ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มด้วยการทดสอบ-

ที่ และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารโรงเรียนมีการรับรู้อยู่ในระดับมากกว่าครูผู้สอน สภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี ที่มีขนาดต่างกัน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้บริหารโรงเรียนขนาดใหญ่มีการรับรู้มากกว่า ผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลางและ ขนาดเล็ก สภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามการรับรู้ของครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี ที่มีขนาดต่างกัน มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยครูผู้สอนโรงเรียนขนาดใหญ่มีการรับรู้มากกว่า ครูผู้สอนโรงเรียนขนาดกลางและ และขนาดเล็ก

จินตนา ทองแจ่มและคณะ (2551) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุโขทัย มีจุดมุ่งหมาย (1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ สภาพและเปรียบเทียบความรู้ ทักษะ เจตคติและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุโขทัย โดยการทำการวิจัยเชิงสำรวจกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุโขทัย ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำนวน 515 คน โดยใช้เครื่องมือ 5 ชุด คือ แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แบบสอบถามทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แบบสอบถามเจตคติต่อเศรษฐกิจพอเพียง แบบสอบถามกิจกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา จากนั้นหาความเที่ยงตรง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และไปทดสอบความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.941 แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานทดสอบค่าทีและการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความรู้ร้อยละ 52.2 มีทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง มีเจตคติด้านบวกในระดับมาก และมีการปฏิบัติกิจกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนพบว่า มีความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมและการจัดทำกิจกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านเจตคติต่อเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ความสัมพันธ์ของปัจจัย พบว่า ปัจจัยด้านทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมและด้านเจตคติมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ที่ระดับ 0.599 และ 0.371 ตามลำดับ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน คือ เจตคติต่อเศรษฐกิจพอเพียง

ชัยรัตน์ ผิวชัยภูมิและคณะ (2551) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1 – 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูผู้สอนในเขตภาคเหนือตอนล่าง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1 – 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและครูผู้สอน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง และนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการศึกษา และการนิเทศการศึกษา ตามตัวแปรของสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามและขนาดสถานศึกษา สำหรับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 382 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (check-list) และแบบสอบถามปลายเปิด (open-ended questionnaire) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา การทดสอบค่าความแปรปรวน One-way ANOVA (f-test) และทดสอบค่าความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ

ผลการศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1 – 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและครูผู้สอน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ทั้งรายด้านและโดยรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1 – 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและครูผู้สอน ในเขตภาคเหนือตอนล่างโดย

จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและครูผู้สอน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ทั้งรายด้านและโดยรวม มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อจำแนกตามขนาดสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและครูผู้สอน ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกด้าน ยกเว้นด้านการนิเทศการศึกษา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ คณะผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาในเรื่องที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การส่งเสริมให้มีการศึกษาทำความเข้าใจในหลักการแนวคิด และกระบวนการนิเทศ โดยเสนอในรูปแบบของโครงการอบรม สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และครูผู้สอนต่อไป

มลิสสา เนตรสว่างและคณะ (2551) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เพื่อเปรียบเทียบสภาพการบริหารงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำแนกตามช่วงชั้นที่สอนและประสบการณ์ในการสอน และเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการบริหารงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 จำนวน 312 คน ซึ่งกำหนดขนาดโดยใช้ตารางสุ่มของ Krejcie and Morgan และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการศึกษาข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟ พบว่า สภาพการบริหารงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ตามความคิดเห็นของครูในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านกิจกรรมลูกเสือ หรือเนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือผู้นำเพื่อประโยชน์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการบริหารงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาพิเศษโลก เขต 3 ตามความคิดเห็นของครู คือ ปัญหาการจัดการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง ไม่มีการปรับปรุงอย่างจริงจัง มีเนื้อหาการทำกรเรียนการสอนไม่ทัน ส่วนระยะเวลาดำเนินโครงการมีปัญหาน้อยที่สุด และข้อเสนอแนะคือ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้กับครู ในการจัดหลักสูตรให้นักเรียนปฏิบัติจริง ความเหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตร การจัดสรรงบประมาณ การจัดหลักสูตรสอดแทรกในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในวิชาการงาน พื้นฐานอาชีพ การเรียนจากสถานที่จริง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สร้างจิตสำนึก การให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการเองโดยครูเป็นผู้ชี้แนะและการสำรวจความสนใจของผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีน้อยที่สุด

เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ เน้นความสมควร ซึ่งมีรากฐานแนวความคิดมาจากพระพุทธศาสนาในหัวข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือรู้จักกันทั่วไปว่า “ทางสายกลาง” ส่วนเป้าหมายการผลิตและการบริโภคในพุทธศาสนา ต้องการที่จะทำให้ระบบทั้งระบบดำเนินการไปในลักษณะที่ยั่งยืน (Sustainable) โดยที่มนุษย์สามารถลดความทุกข์ และเข้าถึงความสุขในระดับชั้นต่าง ๆ เป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่นิพาน ซึ่งเข้าถึงด้วยปัญญา

เสาวลักษณ์ มาพร (2551) ศึกษาความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมและเปรียบเทียบความพร้อมระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 จำนวน 186 โรงเรียน ครูผู้สอนจำนวน 2,977 คน และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครยซีและเมอร์แกรน กลุ่มตัวอย่าง 454 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการศึกษาข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ พบว่า ความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา มีความพร้อมอยู่ในระดับมาก โดยผลการวิจัยรายด้านพร้อมด้านพบว่า ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายใน ด้านการติดตามและประเมินผล ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา ด้านการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และด้านการจัดการเรียนสอนตามลำดับ และยังพบอีกว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความชัดเจนในการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในการจัดการเรียนการสอน และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ใน

การทำแผนการจัดการเรียนรู้ย่อย ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนเข้ารับการฝึกอบรม สัมมนา เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ทางด้านการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะการจัดการเรียนการสอน เป็นการถ่ายทอดให้กับผู้เรียน ครูผู้สอนควรเป็นครูที่มีความรู้และประสบการณ์ในการถ่ายทอด และกรมวิชาการควรจัดทำตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ครูผู้สอนศึกษาเป็นแนวทางในการปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ปิยะพร พูลเพิ่ม (2551, บทคัดย่อ) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาตามทัศนคติของผู้บริหารและครูผู้สอนของโรงเรียนฝ่ายกวางวิทยาคม(โรงเรียนนำร่อง) อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ปีการศึกษา 2550 ซึ่งเป็นประชากรที่ศึกษาจำนวน 54 คน มีปัจจัยที่ใช้ในการศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานงบประมาณ และด้านการบริหารงานทั่วไป เก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า

ด้านการบริหารงานวิชาการ พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับคณะครูและผู้เกี่ยวข้อง รองลงมา คือ การอบรม ประชุมสัมมนาบุคลากรในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ตามลำดับ

ด้านการบริหารงานบุคคล พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การบำรุงขวัญ และกำลังใจของครูผู้สอน รองลงมา คือ บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงานการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ตามลำดับ

ด้านการบริหารงานงบประมาณ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายงบประมาณและการใช้เงินนอกงบประมาณ รองลงมา คือ การจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินงบประมาณเป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปี ตามลำดับ

ด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่น คือ การกำหนดแผนปฏิบัติการและโครงการเกี่ยวกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพื่อจัดทำและเสนอของบประมาณ รองลงมา คือ การดูแลรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์ และวัสดุครุภัณฑ์ให้มีคุณภาพและการใช้การได้อยู่เสมอ ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารสถานศึกษาต้องจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การเรียนการสอนให้เห็นภาพชัดเจนและเป็นรูปธรรม มีการวางแผน กำกับติดตาม ประเมินผลให้มีการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสอดแทรกในรายวิชาที่สอน หรือจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ควรส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม กำหนดบทบาทของครูให้ครอบคลุมชัดเจนควรวางตัวบุคคลให้ถูกกับงาน ควรบริหารงบประมาณให้เป็นไปตามแผนงานโครงการตามลำดับก่อนหลังให้ชัดเจนและยึดแนวทางสายกลาง ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ ทั่วถึงทุกงาน และมีการควบคุม ควรวางแผนและติดตามการใช้ทรัพยากรในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในการดำเนินงานตามกิจกรรมและโครงการต่างๆ ในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

วิชารัฐ ปานพรม (2551, บทคัดย่อ) ศึกษาประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอน ในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 จำนวน 288 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า มีความเชื่อมั่นด้านสภาพ .99 และด้านประสิทธิผล.98 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่า (F – test) ชนิด One Way ANOVA และหาค่าเฉลี่ยรายคู่โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method)

ผลการวิจัยพบว่า 1.สภาพและประสิทธิภาพผลการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอนในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก 2.สภาพและประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอนในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 3.สภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็น

ของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูผู้สอนในโรงเรียน คุณธรรมชั้นนำ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนและแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการพัฒนาบุคลากร ส่วนประสิทธิผล มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน 4.การวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อยกระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา และด้านการพัฒนาหลักสูตร

พจนานุกรม (2551,บทคัดย่อ)ประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาโรงเรียนปิยะมหาราชาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา สภาพปัญหาและประสิทธิผลการบริหารงาน วิชาการตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนปิยะมหาราชาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้รับผิดชอบงานวิชาการ ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา ของโรงเรียนปิยะมหาราชาลัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 จำนวน 88 คน. เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า มีค่าความเชื่อมั่นด้านประสิทธิผล .98 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1.สภาพการบริงานวิชาการตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนปิยะมหาราชา ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบงานวิชาการครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา อยู่ในระดับที่เหมาะสม แบ่งเป็นด้านหลักสูตรและด้านการจัดการเรียนการสอน จำนวน 2 ด้าน ได้แก่ 1)การจักการเรียนการสอนในสถานศึกษา และ 2)การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 1ด้าน ได้แก่ การแนะแนวการศึกษา 2.ปัญหา การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบงานวิชาการ ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับทำให้ความเห็นการ

พัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น 3) การนิเทศการศึกษา และ 4) การพัฒนาส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาองค์กรอื่น 3. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน โรงเรียนปิยะมหาราชาลัย ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้รับผิดชอบงานวิชาการ ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

สัญญา จารุจินดา (2551, บทคัดย่อ) แนวทางการบริหารจัดการในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการในการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนประถม และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครูในการน้อมนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติของโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 30 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 30 รวม 60 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านบริหารงานงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไป ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

แนวทางการพัฒนาครูในการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้านการบริหารงานวิชาการ คือ จัดประชุมวิชาการทุกเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ด้านงบประมาณ คือ ส่งเสริมให้ครูมีการวางแผนการใช้งบประมาณให้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการบริหารงานบุคคล คือ การจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูในโรงเรียน ด้านบริหารงานทั่วไป คือ ส่งเสริมให้ครูทำงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง

ประสาน พิทักษ์โกศล (2552, บทคัดย่อ) ประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลการบริหารโรงเรียน

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนคร เขต 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนครเขต 1 ประจำปีการศึกษา 2551 จำนวน 305 คน โดยกลุ่มตัวอย่างจาก 32 โรงเรียนจำแนกเป็น ผู้บริหาร จำนวน 96 คน ครูผู้สอนจำนวน 128 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 81 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน(Krejcie and Morgan) ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F – test ชนิด One Way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า 1.ระดับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนคร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน 2.ประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนคร เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีสภาพแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารงานวิชาการ แตกต่างกันในที่ระดับ .01 ส่วนด้านอื่นๆ พบว่าไม่แตกต่างกัน 3.ประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนคร เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อยู่ในโรงเรียนที่มีลักษณะเปิดการสอนแตกต่างกัน โดยรวม และทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4.การวิจัยครั้งนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อยกระดับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการบริหารงานวิชาการ และด้านการบริหารงานบุคคล

ดาหวัน นุตางกูร (2551,บทคัดย่อ) ประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหาแนวทางยกระดับประสิทธิผล ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 304 คน จากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้สัดส่วน

ผู้บริหาร : ครูผู้สอน : ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็น 1: 2: 1 โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Random Sampling) โดยกำหนดให้สุ่มทุกอำเภอ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้การวิเคราะห์ F – test (One Way ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า 1.ประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2.ประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีสถานภาพแตกต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกัน 3.ประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนที่มีช่วงชั้นที่เปิดทำการสอนแตกต่างกัน โดยรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

การวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอแนวทางยกระดับประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ด้วย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีการทำวิจัยอย่างแพร่หลายในทุกภาคส่วน ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการต่าง ๆ โดยการน้อมนำสู่การปฏิบัติในองค์กร ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน การสอดแทรกและบูรณาการในการเรียนการสอน รวมทั้งการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความรู้ ความเข้าใจในระดับใด เพื่อหาหลักทางในการนำในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

กรอบหลักคิดในการศึกษาค้นคว้า

